

APOKRIF

Irodalmi Folyóirat · 2023. ősz
XVI. évfolyam 3. szám

Apokrif

”Nincs hová. Fölénk borul
a kalcifikálódott mennyezet.”

Irodalmi folyóirat
megjelenik negyedévente
XVI. évfolyam, 3. szám
2023. ősz

Megbízott főszerkesztő
Murza Timea (próza)

Szerkesztők
Kerber Balázs (vers)
Mizsur Dániel (kritika)
Veress Dániel (kép)
Tamás Péter (műfordítás)

Alapító főszerkesztő
Nyerges Gábor Ádám

•

Munkatársak
Dénes Gergő (korrektúra)
Edvy Athina (szerkesztőségi asszisztens)
Molnár A. Aliz (tördelés, címlap, Apokrif Online)

Szerkesztőség
1052 Budapest, Vitkovics Mihály u. 7. IV/1
Tel.: (1) 951 8518; (30) 876 1473
apokriflap@gmail.com

<http://www.apokrifonline.com>

Felelős kiadók
Palimpszeszt Kulturális Alapítvány, Szófa Irodalom Bt.

Nyomda
Könyvpont Nyomda Kft.
Felelős vezető: Gembela Zsolt

A folyóirat emblémája Hlatki Dorottya munkája.

Copyright © 2023 Az Apokrif 2023/3. számának
szerzői és szerkesztői

Megjelenik 250 példányban; az egyes példány ára 500 Ft
ISSN 2060-3207

Szépirodalom

- 8** **Terék Anna**
Missz
- 12** **Dankó Tímea**
Nicole; Terápia
- 16** **Kovács Ádám**
Kockázati sávok
- 18** **Szedes Réka**
A részletek; Biokémia
- 20** **Szabó Márton István**
A jövő churutot reszel a Ká-Medence köldökébe
- 21** **Bognár Péter**
Minél kevesebb karácsonyt (regényrészlet)
- 28** **Pertics Gergő**
Akik maradtak; Fado
- 30** **Farkas Arnold Levente**
egy tánc
- 34** **Völgyi Anna**
Novalja
- 39** **Sirokai Mátyás**
A négyszögletű udvaron
- 42** **Szőnyi Judit**
Istenek alkonya

Látószög

- 49** „Gyűjtöm a gyűjtögetőket”
(Zékány Dia és Veress Dániel beszélgetése)

Látótávolság

- 59** **Branczeiz Anna:** Kánaán illúziója
(Bödecs László: Kánaánhoz közelebb)
- 65** **Molnár Míra:** Az egyéni kollektivitás látszólagos
ellentmondása
(Greccsó Krisztián: Valami népi)
- 69** **B. Kiss Mátyás:** A globális kapitalizmus új, sötét
fejezete: megkésett sorok Tamás Gáspár Miklós politikai
filozófiájáról

Illusztrációk

A lapszám képeit **Zékány Dia** festményei közül válogattuk. A címlapon az *Apa garázsa IV.* című munka (2018, olaj, vászon, 150 × 150 cm), a hátsó borítón a *Gyűjtemény 2.* című munka (2021, olaj, vászon, a teljes mű mérete: 75 × 100 cm) látható.

Zékány Dia
Apa garázsa III, 2018
olaj, vászon, 130 × 180 cm

Terék Anna

Missz

(János, 1961)

Nem én vagyok az a személy, Missz,
akit ön magának elképzelt.

Én nem fogom önt kézen,
nem tudom vezetni
előre, a következő napba,
a lábam nem tud messzire
lépni, én nem tudok
a napokba belégázolni,
nem kelek fel,
én fekszem, itt, látja,
a lábai előtt, de
nem hűségből, csak
nekem már innen
semerre sincs tovább.

Képtelen a testem haladni,
másokat a hátamon cipelni,
látja, feladta már bennem az izom.
Fújtatva fekszem,
fáradt vagyok, és a beton
húz vissza, lefelé,
s ahelyett, hogy indulnék
magával a karjaimban,
hogyan férfiként törjem
ketté magunk előtt a világot,
hogyan utunk lehessen benne,

nem tudom megmozdítani
egyetlen izmomat sem.
Mert feladtam végre én
az összes harcomat.

Lépkedjen tovább, Missz,
nekem jég van már az ereimben,
fagyasztja lassan testemet,
a szívem már kihűlt.
Jégvirágos a szemem,
hagyjon itt heverni
részeg utcákon, hideg homlokkal,
hadd mosdasson az eső
engem a mocskos járdán,
vigyen magával a dombról
a csikkeket, rongyokat
görgető csatornavíz,
hátha elnyel, az út alá ránt,
elvisz hátán az óceánig.
Nyeljen le sötét, kemény
gyomrába a víztömeg,
sodorjon szótlanul,
vissza egészen oda,
ahonnan menekülök,
ahonnan szabadulni
bárhogy próbálok,
sosem tudok.

Látja, körmöm alatt a nap,
de hiába kaparom az eget,
fogam közt föld van,

feketét köpök, és
gyomromban lötyögnek a könnyek,
whiskyvel keverem őket,
és egyre csak kering bennem
az a jég.

Én nem az vagyok, Missz,
akit ön magának elképzelt.
Ha hozzám ér, előbb vagy
utóbb ön is hozzám fagy.

Nekem azt mondták: új világ,
hogy előttem itt majd
egy új világ nyílik ki,
de én már nem fordítom
oda sehová a fejem.

Egy jöttment előtt
lassan zárul be minden.
Dolgozom, látja,
zsebemben a pénz.
Van hotelszobám, és
a lámpa minden este ég.
De nem tudok többé
felkelni innen.
A hátam a betonhoz fagyott,
torkomba beletapadnak
a mondatok.

Ha nem lenne mögöttem a föld,
újra utánam indulna minden sötét árny,
ami keresztülkísért az óceánon,
jöttek mögöttem, súgták:
nincs új világ.
Teletöltöttem ezt
a teret is
mind, az emlékeimmal,
ezért reped körülöttem
a levegő.

És tudja, nyálkás, ragacsos, színe,
mint a feketére száradt vér,
ilyen a múltam, én magam ilyen vagyok.
Nem jó ebbe belenyúlni,
mert letépi még a bőrét is
az embernek.

Én nem az vagyok, Missz,
akit ön magának elképzelt.
Ne mentsen meg, menjen haza.
Hagyjon hánykolódni.
Alattam itt a föld.

Dankó Tímea

Nicole

Beszélj hangosabban,
visszhangzik a terem.
Valaki az orbitán át figyel,
majd összetöri az üveget.

Nincs hová. Fölénk borul
a kalcifikálódott mennyezet.
Saját csont és saját zörgés.
Kemény, de nem tart.

Betörnek. Átjáróház leszek,
ópiumfüst és ajtócsapkodás.
Feltámadt tartóoszlopok,
apám az üregekben bujkál.

Szeress fenntartással,
mint egy puha ragadozó.
Tudnod kell környezetből
kitépni, ami menthetetlen.

Szelíd az éj, amikor félrerántom
a kormányt. Megszűnnek velem
szólamban játszani. Kéreg alatti
tartomány, virágzó rozmaring.

Tenyered a homlokomon.
Kezdek feltisztulni, mondod,
mintha gyógyítanál. Ampullát
karcolsz, és vénát keresel.

Terápia

lehetne megnyúzott szarvas
a menekülés lenyomata egy faliszőnyegen
szarvát a pincében akasztottuk fel

nem akarom szörnynek látni mégis
kabátja mérgező köd keze kések éle
arca helyén virágzó velő

fekete olajban ülök
kihasítja magát mindig ugyanaz a minta
az elfordulás pillanatában éles

várom hogy ítéletet mondjon
ádámcsutkába szilárdult apai hang
páros ujjak között recsegő konyhasó

Zékány Dia

Kompozíció 48, 2021

pasztell, papír, 50 × 65 cm

Kovács Ádám

Kockázati sávok

„Kénytelenek leszünk önt átsorolni egy másik kockázati sávba, nem tehetünk mást”, csóválta fejét lemondóan a kárügyintéző a papírjaim felett. Nem hittem el, hogy ő és a királyi többes ismeretlen résztvevői valóban nem tehetnek mást, de nem akartam ellenkezni. Egészen más foglalkoztatott.

Egy pár héttel azelőtti napra gondoltam, a mentőtiszt arcki-fejezésére. A mentőautó közeledését már messziről hallottam, a töltés szélén húzódtak le, az oldalsó ajtó kivágódott. A felfordult, égő autótól távolabb álltam, a saját lábamon. Pont ott, ahová estem. Integettem nekik. A két világítóan sárga alak egy pillanatra megtorpant, egymás felé fordultak. Az egyik mondott valamit a másiknak, aki kis szünet után megrántotta a vállát, és elindult felém. A társa csak hosszabb tétozás után követte.

„Tíz éve csinálom ezt”, mutatott később az addigra teljesen kiegészült autómra a mentőtiszt, „de hogy ezek után valaki saját maga hívja ki a mentőket, ez új”.

Ezzel a késve érkező rendőrfőnök és a tűzoltók is egyetértettek. A horzsolásaimat már ellátták, az autón kívül más nem sérült meg, ezért a jegyzőkönyvezés alatt nem igazán figyeltek rám. Helyette egymással cseréltek történeteket, nagyokat röhögtek közben. Megkönnyebbültek.

Én a helyet néztem, ahova a szélvédőn át érkeztem. A zsíros, barna szántóföld le volt lapítva, a cipőm orrával szórakozottan felrugdaltam. Ahová a fejem befűródott, ott mélyebben le volt nyomva a föld. Egyik kezemmel a nyakamat dörzsölgettem. Még mindig fájt.

Ügyintézés után kimentem Jutkához. Virágot is vittem, valami fehérret, sose jegyeztem meg, hogy melyik fajtát szereti. Kicseréltem a virágokat a kővázákban. A helyet tíz éve vettem,

az autóbalesetünk után, a nevemet már akkor felvéstem az övé alá. Egészen addig azt hittem, csak a filmszereplők beszélnek a halottaikhoz a temetőben, de nem maradt más, akihez beszéljek. Most mégsem szoltam. Csak az üres követ néztem a nevem alatt, az évszám hiányát a kötőjel után. Eszembe jutott, hogy meg kell majd fogalmazni a hirdetést is. *Kihaszátlatlanul maradt sírhelyemet jutányos áron átruháznom.* Elnyomtam magamban egy nevetést.

Néhány éve, a második balesetnél már egyedül voltam a kocsiiban. Utána is gyanúsnak tűnhetett volna a sok *csodával határos módon.* Amíg benntartottak megfigyelésen, ápolók és orvostanhallgatók időnként résnyire nyitották az ajtót, és suttogtak valami ötvenméteres repülésről, hogy hogyan csapódott a fejem a járdának földet érésakor meg a *nyakcsigolyák meglepően sértetlen állapotáról.* Aztán fejüket csóválva továbbmentek, én pedig napokon belül távozhattam.

A temetőlátogatás előtti pár napban végig a legutóbbi, harmadik balesetemen gondolkodtam. A szélvédő már betörhetett mielőtt fejfel előre kirepültem rajta, ezért csak a földbe csapódás után vesztettem el az eszméletemet. Egyetlen dologra esküdni tudtam volna. Nem is dologra. Hangra. Egy reccsenésre a nyakamnál. A lábam reccsent így, amikor a Jutkával közös síelésen eltörtem a sípcsontomat. Idővel mégis felébredtem, láttam a felfordult autót, a tüzet. Fájt nyakam és a vállam, a fejem pulzált, némi vért is láttam magamon. A telefonomért nyúltam, és tárcsáztam, de a hívást csak rövidebb mérlegelés után indítottam el. Hiszen egyben maradtam megint.

Még eltelt pár nap, mire döntésre jutottam. Szombaton, reggeli után felöltöztem, és elindultam felfelé a lépcsőházban. Hetedik, nyolcadik, kilencedik. A tizedik emeleten hezitálás nélkül nyitottam ki a tetőre vezető lépcső alján a rácsot. Néhány lépés a tető széléig. Nem volt mit tenni, tudnom kellett. Három, kettő, egy, pudingpróba. Csak majd a hirdetést ne felejtsem el feladni.

Szedő Réka

A részletek

Futni tudok.
Egy helyben elvesztem
a fókuszot. A madarakat nézem
az ablakból. Idegenek
ebben a városban.
Látni a szárnyuk tartásából.
Már csak abból látni.

Furcsa egy hely ez,
furcsa, hogy ismerős.
Mállik a moha a cserepekről:
tavaly ilyenkor mászott fel.
Most csipásak a redők.
Apró varjak csipegetik,
keresnek valamit. Groteszk.

Ezek ilyenkor már rég nem ekkorák.

Biokémia

Minden emlékidézésnél módosul az emlék.
Változik a szerkezet – módosul a kép.

Honnan jön, ha már
kiürítettünk mindent,
amit lehetett.

Csak bárminek a felét elég lenne,
zsúfolt már idebent.
Nem kell még egy fekete sarokszekrény,
nincs több hely, a lomot
is ki kéne már dobni.
Gubizásra értem haza a múltkor,
üres kézzel, a pincébe le se mentem,
már azt sem tudom, mi hol van ott,
ha egyáltalán.

A hiba ára sosincs a zsebemben,
a kamata nő, és a hibák között sem
stagnál az infláció.

Szabó Márton István

A jövő churutot reszel a Ká-Medence köldökébe

Savanyítsuk be a Tejutat, barátaim, hogy végre petrezselyemmel szárítva-keverve reszelhessük a Ká-Medence tejfellel megkent köldökébe, s az idő csodálatos savanyított levesét együtt hörpintessük ki mindannyian: ó boldogok, akik ismerik a gyökérzöldségeket, mert a jövő nem tesz különbséget karalábé és sárgarépa között, tudjátok meg, hogy az idő nem vegán, és nem is húsfetisizta – aki nem fogyasztja a biodiverzitást a kovászos retektől a propolisszal fermentált selyemhernyóig, az nem kap jegyet az özőnvíz úrbárkájára a legújabb Szövetségben, mert a savanyításban sosem volt helye a bibliai férfiaknak, én mondom, ezután se lesz, figyeljünk a lábmunkára, barátaim, ne hordozzuk karjainkban a fájó múlt bontathatatlan relikviáit, mert állóképességre lesz szükségünk a káposzta taposásához, higgyétek el, meg tudjuk váltani a paradigmát: egyetlen feladatunk megismerni a téridő számunkra komponált baktériumhálózatát, hogy mindenekelőtt végre termékenyre fordíthassuk a minket körülvevő rothadást!

Bognár Péter

Minél kevesebb karácsonyt

regényrészlet

Az eget jobbra felhők borították, de az időről időre előbukkanó negyedhold fényénél jól boldogultam. Ellenőriztem, hogy a zsemben vannak-e cetlik, és az autót a pihenőnél hagytam, és bár előkotortam a kesztyűtartóból az aprócska mérete ellenére is hatszáz lumen fényerejű lámpát, mivel meg akartam lepni az állományt, és nem akartam, hogy a kislány felkészüljön a fogadásomra, nem világítottam be az utat, hanem állig felhúztam a mellény cipzárját, majd nekivágtam az ösvénynek. A jégkristályok meg-megcsillantak a földön, sőt a leheletemet is láttam, ha a hold felé fordítottam a fejem, így hát nem fogtam vissza magam, hanem határozott léptekkel haladtam előre a patakon keresztbedőlt fűzfa irányába, és halkán füttyörésztem, és szinte láttam magam előtt a kislányt, ahogyan közeledtemre megdermednek, és leadják egymásnak a jelet a rádión, és ahogy felmegy bennük az adrenalin – amikor egyszerre megtorpantom. Valósággal földbe gyökerezett a lábam.

Nem messze tőlem egy alak állt az ösvényen, a testétől valamelyest eltartott kezekkel, szétnyílt kabátban, és lassan táncszerűen mozgott, imbolyogva, mint a támadásra készülő kobra. Csak álltunk egymással szemben, és ha semmit se tudtam is kivenni az arcából, azzal tisztában voltam, hogy rám szegezi a tekintetét, és engem figyel, és minden mozdulatomon rajta tartja a szemét, akár a filmekben, és én hirtelen biztos voltam benne, hogy a kezeit sem másért tartja el magától, hanem mert pisztolyöv van rajta, és mindkét combjához fegyver simul, hogy ha úgy alakul, azonnal lőni tudjon. Megbénultam az ijedtségtől.

Amikor végre meg bírtam szólalni, persze higgadtan és körültekintően reagáltam, és bár a hangom remegett, beszélni kezdtem a rémalakhoz, mert hiszen az ehhez hasonló helyzetekben a pánik a legrosszabb, ami a polgárőrrel történhet, mert hiszen a pánik fejetlenséget szül, ha pedig felbomlik a lélekben a rend szövete, és a káosz erői veszik át az irányítást, akkor bármi megtörténhet, így hát csakis helyeselni lehet Kimón eljárását, gondoltam, aki parancsba adta, hogy titkolják el az állapotát, és aztán keresztbetette a mellén a kezét, és nem erőszakoskodott, és nem tülekedett, hogy a sereg övele foglalkozzon, hanem a feladatra koncentrált, és higgadtan és türelmesen kivárta, amíg rákerülhet a sor, így az athéniaiak biztonságban tértek haza a vezérlete alatt, bár már ő harminc napja halott volt, és aztán kifújtam a belém szorult levegőt, és mély lélegzetet vettem, és előbb Lantost szólítottam a nevén, aztán Kozákot, végül a fiúval próbálkoztam, és ráparancsoltam az alakra, hogy nevezze meg magát, és fejezze be a marháskodást, és válaszoljon a kérdéseimre, hogy melyikőjük eszelte ki ezt a tréfát, mert azonnal véget vetek az akciónak, és hazazavarom a kislányt, és visszaveszem tőle az irányítást, és nincs több csapda, és nincs több örködés, hanem ott folytatjuk a munkát, ahol őelőtte abahagytuk.

Az alak semmit se válaszolt, hanem kivárta, hogy befejezzem a mondókámat, és aztán morogni és vihogni kezdett, gúnyosan sípólva, hogy kis híján megfagyott a vér az ereimben. Feltéptem a mellényemet, és előrántottam a pisztolyt, és felszólítottam a szörnyeteget, hogy emelje fel a kezét, és adja meg magát. A sátfajzat erre, mintha nem is ember volna, hanem a bőre alatt valami gép mozgatná, megrándult, és megint morogni kezdett, és aztán felvihogott, majd szuszogó és szörcsögő hangot hallattott, mint aki köpni-nyelni nem tud dühében, mert olyannyira felbosszantotta magát a jelenlétemen, még inkább pedig azon, amit mondtam, hogy már nemigen tudja türtőztetni magát. Tíz

méterre lehattünk egymástól. Tudtam, hogy a lámpát már nem lesz időm elővenni, mert ha megmozdulok, végem. Megcéloztam a mellkasát, és rákiáltottam, hogy fegyver van nálam, és hogy ne csináljon ostobaságot, mert a polgárőrséggel szemben nincs esélye, mert a polgárőrség országos intézmény, és ha engem leterít is, a kollégák akkor is előállítják majd, ha pedig nem itt, akkor a következő vagy az azt követő faluban, csak hogy erre se válaszolt, hanem a kezét lassan a combja felé kezdte közelíteni, arrafelé, ahol a pisztolyát sejtettem. Elsütöttem a fegyvert.

A robbanás jóformán megsüketített. Egy pillanatra fogalmam se volt, hogy mi történt. Látni se igen láttam, és hirtelenjében nem tudtam másra gondolni, mint hogy balul ütött ki a dolog, és valamit rosszul csináltam, és rosszul töltöttem meg a tárat, és maga a pisztoly robbant szét a kezemben. A gumilövedék hangja térített magamhoz. Az apró golyó vonyítva és csattogva pattogott tova az ágak között, és én tudtam, hogy nem találtam el a szörnyet, de mert még egy lövést nem mertem megkockáztatni, segítségért kiáltottam, majd kitértem, és oldalra vetettem magam, és a bozóton keresztül a kukorica felé törekedtem.

Ágak martak az arcomba, és hátra-hátranéztem, hogy az ördögfajzat utánam nyomul-e, mert hiszen biztos voltam benne, hogy ütött az utolsó óráam, és csak gázoltam előre, mint a vad-disznó, vakon, ahogyan más is tette volna az én helyemben, gyakori irányváltásokkal, míg úgy nem éreztem, hogy elég mélyen bent járok már a kukoricásban, így hát biztonságban vagyok.

Filep úr, mert hiszen a félreértést az ő meggondolatlansága okozta, nem sokkal előttem érkezett a helyszínre. Elmondása szerint senkivel se találkozott, hanem csöndben volt, és besétált az ösvényen, és aztán kiválasztott egy megfelelő fát, hogy végezzen magával. A kislány persze csak nézett rá, és először nemigen akarta elhinni, amit mond, és biztos volt benne, hogy visszaigazolódtott az elképzelése, és hogy neki van igaza, és eszesen járt el, és mindenkinél okosabb volt, és hogy Filep

úr személyében igenis az elkövető sétált bele a csapdába, csak az utolsó pillanatban megsejtett valamit, így hát, hogy elterelje magáról a gyanút, és itt tartózkodásának hihető okot adjon, vilámgyorsan elengedte az állatot, majd a kábelrel, amely eredetileg az állat pórása kellett hogy legyen, az ághoz kötötte magát, mert hiszen „leért a lába”. Hallgattam egy darabig a vergődését, de aztán legyintettem, az évek száma ugyanis lassíthatja tán valamelyest a gondolatok áramlásának sebességét és folyását, a tapasztalat fegyvertára ugyanakkor bőséges kárpótlást nyújt e hátrányért, és amiként a jól edzett atléták is legyőzik és leküzdik idővel azokat, akik csak jó mozgásúak, úgy az életben is az boldogul inkább, aki sokat látott már, és akit nem ragadnak el az indulatai, hanem szilárd talaj van a lába alatt.

Döntését Filep úr ugyanis azzal indokolta (és ilyen módon minden szempontból hihetővé tette a szavait), hogy elfáradt úgymond, és ráunt a mixerautóra. A kislány persze egy szót se értett az egészből, és egyik lábáról a másikra állt, mert hiszen a rendőrség szinte soha sincs tisztában a helyi viszonyokkal, és jobbra senkit se ismer azok közül, akiknek a sorsát a kezében tartja. Ráunt a mixerautóra, mondta Filep úr, a mixerautóra, amelynek emlékétől azóta se tud szabadulni, azt a tartályt ugyanis a szeme láttára hámozták le a vastelepen a belekötött és kővé dermedt betonról, mint valami narancsnak a héját, mert hiszen mire kijött a presszóból, és észrevette, hogy leállt a motor, a beton már megszilárdult, és már semmit se lehetett tenni, satöbbi, satöbbi.

Körülálltuk, és a kislány eltette a kését, és gumikesztyűt húzott, és tovább hajtogatta, hogy a kábelén szőrnyomok lehetnek, és hogy mintát kell vennünk róla, de én tovább lazítottam a csomót, és leakasztottam a hurkot Filep úr nyakából, és odébb hajítottam a darbkát, mert hiszen világos volt, hogy Filep úr igazat mond, és én már az első szavaknál biztosan tudtam, hogy minden úgy történt, ahogy Filep úr eluttogta.

És aztán Filep úr felült, és megtapogatta a torkát, majd a hátát kezdte masszírozni, és nagyot nyújtózott, és elmondta, hogy amikor ideért, akkor paffon volt, és romokban volt az élete, így hát egy darabig semmit se csinált, hanem csak hallgatta a csendet, és elmélkedett, és számba vett minden jót, ami az évek során történt vele, és akire haraggal gondolt a szívében, annak megbocsátott, akiről pedig joggal gondolhatta, hogy neheztel rá, azt képzeletben megkövette, majd annak rendje és módja szerint felkúszott a fára, ami alatt állunk, és felkötötte magát, és aztán óvatosan visszakúszott és visszaereszkedett, mert a zöttyenésre még rágondolni se mert, és amikor a kábel megfeszült, akkor csak elengedte a fatörzset, és lehunyta a szemét. A hangja valamelyest már erősebben csengett, és Filep úr megköszörülte a torkát, és krákogott, és aztán folytatta, és elmondta, hogy egy darabig minden tervszerűen történt, és ő ott himbálózott és ott függött a kábel végén, mint valami karácsonyfadísz, csak hogy a gerince megréfalta, a gerince, amely a mixerautó vezetésével töltött évek és évtizedek során megrogyott és megrövidült és összenyomorodott, és amely oly sok szenvedést okozott neki napra nap, mert az a gerinc, miközben ott lógott és ott himbálózott, egyszerre „kipattant”, és ilyen módon Filep úr megkönnyebbült, és mert a porcokon végre nem volt terhelés, a lábujja hegyével egy idő után elérte úgymond a földet, és aztán „már csak várnia kellett”, míg rátalállok, mert hiszen időközben meggondolta magát.

Zékány Dia
Vezérmotívum I, 2019
olaj, vászon, 130 × 180 cm

Pertics Gergő

Akik maradtak

Az Alfa Centauri-rendszer peremvidékein az utóbbi időben
szájra kapott szóbeszéd szerint
a munkaidő után a kantinokban összegyűlt fáradt,
lassan iddogáló munkások között
olykor-olykor feltűnik egy magányos alak.
Hogy fejevadász-e, vagy szabad kóborló,
senki nem tudja. Darutollas kalap,
zergebőr csizma és oldala mellett hetykén fityegő fókos
– ezek különösebb ismertetőjegyei.
Nem tudni, persze, a magányos lovas,
ki ócska motorsiklójával kantinról kantinra járva
fel-felbukkan a peremvidéken, legenda csak,
vagy egyike a szétvert császári sereg
egykor elbocsájtott huszárajának.
Ki tudhatja, hogy a
Nagy Fegyverletétel után hány ilyen huszár maradt,
hisz sokak bányá- vagy rakodómunkásnak álltak,
mások a győztes seregbe léptek,
megint mások pedig hazaköltöztek a Földre.
Félhomályban robotol az egyik,
ledfényű irodákban a másik,
vagy dunántúli kis kertjében, az almafa alatt,
szomorún merengve gondol
a vesztes proxima centauri-i csatára.

Fado

Az egyik ilyen kantinba lépve
a magányos vándor inni rendel.
Leül a bárszékre, egy félreeső sarokba,
majd, ahogy fogy az ital, elővesz
valahonnan egy régi furulyát, és
sugárvetőjét, bikacsökét a pultra rakva
édes-búsan fújni kezdi
a Kossuth Lajos azt üzente
kezdetű nótát.
Van, aki a kantinban félig hátrafordul,
ránéz a magányos lovasra,
nézi, nézi, majd megunva
visszafordul a többiekhez.
De senki sem tudja, hogy a füstös teremben
akad két szem, mely kinnal könnybe lábad,
és II. Lajosra, XIII. Nurszultán Mihályra
és a rég kihalt szürkemarhákra gondol.

Farkas Arnold Levente

egy tánc

illatáldozatot mutat
be a gabbatához közel,
megmossa a kezét, talán
megnémul, amikor a szűz

parazsat tesz a nyelvére,
angyalléptek közé zuhan
a csönd, valaki elindul,
valaki más megérkezik

a hegyek közé, a falu
nevét nem jegyezték fel, de
a gyermek nevét ismerjük,

sáska és vadméz táplálja
izmait, azért használja
a nyelvet, hogy elnémuljon

az első olvashatatlan
lap, pócsmegyer, huszonhárom
február huszonhét, hétfő,
jános teveszőr ruhát hord,

sáska és vadméz táplálja
testét, ez az én szeretett
gyermekem, kiben kedvemet
lelem, viperák fajzata,

teremjétek a bűnbánat
gyümölcsét, elveszti fejét
egy tánc miatt, mert a tavasz

ürügy, hogy fakadjon a rügy,
levágta a fejét a jég,
egy fejjel lett alacsonyabb

játékaink elfáradnak,
százötvenhárom élőlény
vergődik a lepedőben,
a héberül gabbatának

nevezett köves udvaron
a helytartó tisztálkodik,
eltörli nevét az álom,
a vágy és a bűntudat, nincs

árnyéka a prófétának,
jelek közé zuhan a szűz,
ám azok a jelek olyan

távoliak, mint a város,
ahol szent hajlékot emel
a békének a fájdalom

Zékány Dia
Gyűjtemény 14, 2023
olaj, vászon, 110 × 100 cm

Völgyi Anna

Novalja

Autós útvonaltervet nyomtatunk, kunát váltunk, a válogatás CD-re vékony hegyű alkoholos filccel ráírjuk, hogy *vegyes novalja* 2008, és huszonnégy doboz Becks-et vásárolunk a hűtőtáskába.

Egy órát állunk a dugóban egy kigyulladt busz miatt, de nem tévedünk el, Teréz jól tájékozódik. Dalmácia északi régiójába tartunk, ahol az A1-es autópályán a Sveti Rok alagútból kihajtva továbbszáguldunk a kopár szigetre vezető hídhoz a horvát Ibizára, ahol nullhuszonnégyben buli van. Márk találta a neten a helyet, és nem lehetett lebeszélni róla, pedig Eszterrel elvonulósabb nyaralásra szavaztunk volna.

A tenger azúrkéken világít már a cápafogfehér sziklák alatt, Márk és Eszter Teréz művészi karrierjéről kérdezősködik, én meg legalább ötven elmosódott képet rögzítek a mobilom kamerájával, ami jobban elálmosít, mint a hajnali négy órás keles. Lehunyom a szemem, hogy megpihentessem a szemhéjam, majd Olivérrel ébredek a Balatonnál.

A derekamon színes övtáska, a lábán vasmacskamintás gumipapucs. A Tópart Bisztró bárszékén churrost mártogatunk ribizlilekvárba, majd Olivér teker a parton egy cigit, amíg a fűzfánál odébb hessentek egy hattyút. A sétány pavilonjaiban képeslapok, hűtőmágnese, sötétzöld lencsés napszemüvegek, idehallatszik a pályaudvar hangosbemondója. A szökőkút peremén ülve tekerős fagyit nyalunk, és Olivér bocsánatot kér, mire az égen pattogva tűzijáték gyúl, és Teréz összecsapja a tenyerét, hogy megjöttünk.

Erre még a temetőben is felriadtak volna a hullák.

A Strasko Campingben béreltünk ki a sátor leveréséhez egy kocka füvet a legolcsóbb parcellamentes zónában: kijön a bün-

tetés árából, amit nem fizettem be az önkormányzatnak sárga csekken. Teréz a városban foglalt magának szobát egy három-csillagos hotelban, a kikötőnél száll ki az autóból. Sétahajók, jachtok, vitorlások, éttermek, koktélbárok, dalmát zene, turisták. Szívesen itt maradnék, de továbbmegyünk, hogy bejelentkezzünk a kempingbe.

Másfél órát kínlódunk a sátor felállításával, de két sör után megértjük a használati útmutatót. A szüleinknek sms-t írunk: minden oké, nem törtük össze az autót. Utána a strandon kupicából isszuk ötpercenként a sört, és berúgunk a naplementében, ami még csinosabb, mint ahogy képzeltem. Nem emlékszem, mi történik ezután, de reggelre a hőség elviselhetetlen a sátorban.

Sosem aludtam ilyen rosszul. Német, olasz, svéd horkolásra hánykolódtam hálósákban a földön, és bárhogy fordultam, fájtak a csontjaim. A derekam alá kellett volna még pár réteg, de így is alig fértünk be a csomagtartóba.

A fűben szalámis szendvicset reggelizünk Hamé libapástétommal, ezek hűtő nélkül is bírják. Fogmosás után elindulunk a városközpontba, ahol egy bankban váltunk még kunát, mert a pénzünk felét euróban hoztuk, csak azt nem tudom, miért.

A sorban állva Eszter a körmét rágja:

– El fogunk késni. Teréz már biztos a kikötőnél van. Nem tudom, miért nem akart velünk sátrazni.

– Vagy veled? – vigyorog Márk.

Eszter elvörösödik.

– Viselkedj. Én racionális vagyok – mondja, és megölelem, hogy magamba szívjak a racionalitásából.

Csak öt percet késünk. Teréz egy pálmafa alatt áll egy fonott strandtáskával, az arcán oversized napszemüveg, az ominózus szalmakalapot nem vette fel.

A Zrce strandon a türkiz habok alatt a bokánkat színes halak csipkedik.

– Jól aludtál? – kérdezi Teréz az *Aquariusban*, ahol az élet még nem indult be, így kényelmesen ihatunk egy sárgadinnyés limonádét a félig vizes fürdőruhánkban.

– Nem így képzeltem a sátrazást, maradjunk ennyiben.

Értékelem, hogy Teréz bevállalta, hogy a felvigyázónk lesz, de rejtély, miért ment bele. Azt mondta, nyitott, és szereti az új impulzusokat, mert tágítják a világképét. Ebben hasonlítottunk, bár nagy váltás, hogy komolyzenei érdeklődés után most itt diszkópatkánykodom.

Délután italkuponokat gyűjtünk bronzbarnára sült hostess lányoktól, hogy amikor a buli kirobban, literes Jumbo XXL koktélokat kérhessünk a *Papayában*, amit az utolsó cseppig elfogyasztunk a medencénél. Fernando Alonso ugyanilyen koktélt iszik a térdig érő vízben a korlátnál. Miután megbámuljuk, átmegyünk az *Aquariusba*, ahol egy másik DJ pörgeti a lemezeit, miközben a habágyú alatti habfelhőkben ugrálunk.

– Hol lehet a WC? – kérdezi Márk kétségbeesetten.

Összepréseli a combját, mintha alig bírná visszatartani a Jumbo XXL-t, de nem látjuk kiírva, hol van a mosdó. Felrohan egy lépcsőn a bárpultnál, egy melléképülethez tart – hátha. A sietségtől megcsúszik a vizes járólapon, és beszánkázik egy női alakkal emblémázott csapóajtón.

– Hey, hey! – kiált rá egy férfi egy műanyag székről a közelben, valami karbantartó lehet.

– Where is the man? – kérdezi Márk rossz angollal, de nem várja meg a választ, csak beront a szomszéd ajtón.

Édes istenem, úgy röhögök. Teréz is kuncogva telepedik egy napernyő alá a nagyszínpadnál, ami egyelőre üres. Eszterrel tovább ropjuk a tömegben. Kiderül, hogy abszint is volt a koktéiban, valószínűleg ezért hagyom, hogy miután Eszter kicsusszan Márk karmaiból, most engem ültessen a vállára, dobjon hátra figyelmeztetés nélkül, hogy lenyeljek pár deci klóros medencevizet. Meg akar ölni? Köhögve töröm át a felszínt,

kisimítom a szememből a vizet, és véletlenül hozzáérek Alonso izmos hátához. Ő még mindig ugyanott iszogat. Fél fejjel alacsonyabb nálam, ez kiábrándító.

Eszembe jut, vajon Paszuly bácsi és Botond mit szólna, ha látná ezt a tivornyát? Ezen megint elnevetgélek, majd Teréz mosolyával találkozom össze a parton. Átnyújt egy gyöngyöző Sex on the Beach-et, és az imbolygó testek között a küzdőterre húz.

– Otthon mutatok valamit – kiáltom a fülébe, ahogy az égből lila hab potyog, szappanbuborékok pukkannak szét a hajunkon, és elfelejtem, hétköznapi milyen a személyiségem.

– Már vártam – mondja Teréz a zenét túlkiabálva, és megszorítja a felkaromat a halványuló hegnél.

Kioldalazok a tömegből, mert rám loccsantott valami bűdös, égszínkéket italt egy afro hajú srác. Teréz utánam jön, mire meggyorsítom a lépteimet. Napbarna vállaknak ütközöm, a könyököm hozzáér pár C kosaras szilikonmellhez, egyre gyorsabb vagyok, de megbotlom egy idegen lábfejen, és elnyel egy jacuzzi. A fenékén lehorzsolom a térdem az érdes csempén, majd a medence oldalán felhúzódkodva egy vörös kis patak a lábamról továbbcsordogál a műanyag túlfolyórácsokra. Az emberek szétrebbennek, mint a vadkacsák. Teréz megsimogatja a hátam, mire felpattanok, hogy kibotorkáljak a diszkóból, és a strand felhevült járdaszegélye mellett futásnak eredjek. A basszustól nem hallom, hogy Teréz talpa kitartóan csattog mögöttem. Továbbbsietek úgy, hogy majdnem nekirohanok egy gyereknek, aki ki van pattintva, mint a kettesszekevény.

Lelassítok. Már félhomály van, zizegnek a kabócák, és a bárokban felgyulladnak a színes villanykörtek. A zene már csak tompán puffogó háttérzaj, a *Papaya* és az *Aquarius* lézerfényei is sokkal távolabb villognak. A ciprusok tövében összenyomott sörösdobozok, használt óvszerek, üvegszilánkok. Hullámok nyaldossák a partot, és a tenger úgy morog, mint egy fülemre szorított fésűkagylóban.

Teréz a hátam mögött áll. Nem tudok szabadulni tőle, de a közelében sem bírom sokáig.

Ránézek. Femarkol egy követ, egyik tenyeréből a másikba dobálja, mint egy gumilabdát. Énekelni kezd. A dallama vidám, de a szöveg sértődött. Letérdelek az apró kavicsokra, majd a vizes fövényen összegömbölyödöm, és a fejemre szorítom a karom. Egy ilyen kislánnyal csupa derű a világ, jár körtáncot Teréz hangja a széllel.

– Nem lesz túl nagy szuvenírnek? – kérdezi Márk a kőre mutatva.

Pilótaszemüvegét a homlokára tolja, a fürdőnadrágja zsinórjából kicsavarja a vizet.

– Érdekes formákat mosott bele a víz. Meg akartam mutatni Heninek.

Márk közelebb lép, elkéri a követ, megforgatja.

– Én nem látok rajta semmit. Ez egy átlagos kő.

– Biztos rossz oldalát nézed.

– Melyiket kellene? – kérdezi Márk, de amikor újabb hullámmal sós víz mosódik a sebbe a lábamon, és felhördülök, a követ elhajítja a tengerbe.

– Megcsúsztam – foglalom össze az elmúlt másfél órát.

– A kocsiban van elsősegélycsomag. Vissza tudsz gyalogolni a kempinghez?

– Persze – tuttogom, majd teszek egy lépést előre, de többet nem sikerül, mert egy sörösüveg szilánkja a talpam párnájába nyomódik, akár a késél egy kockányi puha vajba. Csupa derű a világ, csendül Teréz hangja a sziklafalon, ahogy belesüllyesztem kézfejembe a fogaimat.

Sirokai Mátyás

A négyszögletű udvaron

Roberto Bolañonak
és Kutasy Mercédesznek

mintha beszélgetett volna
a gyepek és a föld
szavaik kristályossá lett pókhálók
apró kristályhányások

a négyszögletű udvaron
bőrünket simának éreztük
érintésre lágynak
az égen egyetlen csillag sem látszott
mégis világos volt az este
mint egy négyszögben

a négyszögletű égen
a levegő cseppfolyós állagúnak tűnt
koromfekete víz
az embernek kedve lett volna
végigsimítani vagy megcirógatni a hátát
de a kristályos rész belenyilallt
mint egy kutyaugatás

Zékány Dia
London Calling 14, 2019
olaj, vászon, 130 × 170 cm

Szőnyi Judit

Istenek alkonya

Anyám azt mondta, meg fogom banni, ez nem élet. Egy kedves férfit képzeltem mellém, jó állással, akinek gyerekeket szülhetek, aki mellett rájövök, hogy a problémáimat csak jó dolgomban találtam ki. Majd ha a csirkét panírozom, megvilágosodom. Dénes olyan öreg, hogy talán beletörök a foga, ha beleharap a panírba. Unottan hallgatom, ő nem érti. Dénes valóban régebb óta él ezen a földön, mint én. Talán mindig is itt volt, hiszen mindent tud, mindenről van véleménye, amit mond, az válasz az összes kérdésemre. Amikor feküdtem mellette abban a sötét szuterénban, meg sem mertem szólalni. Ilyen lehetett, amikor az istenek leszálltak az Olümposzról, hogy megvilágítsák az emberek elméjét. Hatalmas szerencsém volt, amikor egy héten kétszer is ráért, amikor tudott hazudni a feleségének. Ott, azon a harminc négyzetméteren csak én voltam. A bolygó egyetlen holdja. Elmerültem benne, hogy két órával később kisodorjanak a hullámok, én pedig úgy csináljak, mintha semmi sem történt volna. Mert végül is, semmi sem történt, nem mehettünk sehová, a valóság összeszűkülött harminc négyzetméterre, és csak pár óráig létezett. Ha fájt is, nem volt erőm megtagadni a vallást, amiben megkereszteltem magam, és az istent, akihez imádkoztam. Megalázó volt, amikor el kellett bújni a Sparban, hogy ne lássam, ahogyan kézen fogva mennek a feleségével, aki a telefonja képernyőjéről nézett rám vissza, miután elhangzott az átkos mondat: már ennyi az idő, hát mennem kell.

A barátnőmmel két és fél üveg Irsait megittunk, amikor beütött a baj. Mert valahol egy másik nő ellen vétettem, és ez bűn volt. Meggyaláztam a sisterhoodot, összetiporlam egy nőtársam életét. Lebuktunk. Az ő laptopján léptem be az e-mailembbe, bejelentkezve maradtam. A lánya vette észre, ettől még szörnyűbb volt az egész. Én pedig boldog voltam. Egy univerzum elpusztult,

nőtt helyette egy másik. Csütörtökön indultunk el Regensburgba. Dénes szerint szerencsések voltunk, nem mindenki menekülhet el a problémái elől. Egy ismerőse intézte el, hogy taníthasson az egyetemen, lakást is szerzett, nekem pedig munkát. Míg vezetett, a lányáról és rólam beszélt. Hogy majd megszeretjük egymást, ha az anyja engedi, kijöhet hozzánk. Úgy tett, mintha nem a felesége rúgta volna ki, mintha nem csalta volna három éven keresztül, mintha ő döntött volna úgy, hogy engem választ. A combomon pihentette a kezét. Engem is úgy dobott le az ágyra, mintha egy csomag lennék, követelőzően csókolt, kiszívta a lelkemet. Horkolt, ezért nem tudtam aludni. Nem tudtam, hogy horkol. Megírtam három barátnőmnek, hogy megérkeztem, minden rendben, majd írjanak. Eltettem a telefonom, visszafeküdtem a párnák közé, néztem őt. Elégedetten aludt, mint egy kisbaba.

A donaustaufi Valhallában kezdtem el dolgozni, negyven kilométerre Regensburgtól, idegenvezetőként. Anyámnak ez elég érdekes volt ahhoz, hogy újra szóba álljon velem, de azért sírt a telefonban. Egyik barátnőjének a keresztlánya ismeri Dénes feleségét. Borzalmas stílusban beszéltek rólam. Ő nem ezt érdemli, rendesen nevelt, tisztességesen. Aztán meséljek a Valhalláról, hogy megtanultam-e mindent, ki építette, mikor, ismerem-e az isteneket. Ismerem, hát persze. Egy hatvanas férfi vezetett körbe, angolul beszélt, azt mondta, ő a karbantartó. A főnök a Bajor Nemzeti Múzeum igazgatója, nem jön ide sokszor, csak ha baj van. De ez csak egy üres épület. A valkűrök szobrai nem értékesek, sosem vittek el innen semmit. Nevetett, megkérdezte, rágyújtok-e vele, elfogadtam a cigarettát. Nem akartam udvariatlan lenni, pedig elszédültem. Hans felsorolta az isteneket, a szuperhősös film összekavart mindent, most az emberek a norvég nevükön hívják őket. Ez szörnyen dühítette, meg a bevándorlók. De nekem örül, mert én rendes, tanult ember vagyok, nem gumicsónakon jöttem.

Dénes sokat telefonált a lányával. Kérte, hogy nyugodjon meg, neki ebbe nem kell beleszólnia, nem kell aggódnia. Rövid beszélgetések voltak, talán az anyja nem is tudott róluk. Én nem kérdeztem. Végre az enyém volt. Hozott nekem virágot, hétvégén lement a pékségbe, kávéfőzött, elvitt vacsorázni. Élvezte az egyetemet, élvezte, hogy én nem kérem számon semmiért. A Valhalla elég unalmas volt, aki odalátogatott inkább a nemzetiszocialistákról akart beszélgetni, nem az istenekről, de legalább a jó levegőn voltam. Ebédidőben élveztem a nap-sütést, élveztem, hogy győztem. Pedig mindenki azt mondta, hogy szeretőként fogok elsorvadni, míg a barátaim szülőkké válnak. Most már nekem is lehet gyereke, az a tökéletes kisfiú, akit megálmodtam, akivel kétségbeesett óráimban teherbe akartam esni, abban a reményben, hogy végre egy család leszünk. Végül nem tettem, olyat tényleg csak az aljas nők csinálnak, én pedig nem vagyok az.

A főnököm egy vasárnap jött el, Hans szerint tetszettem neki, megkérdezte, iszom-e vele egy kávé. Igent mondtam, udvarias akartam lenni. Ugye, szép Bajorország? Ha majd helyi leszek, így fogom hívni, nem Németországnak. Elhívott vacsorázni, diadalittas mosollyal az arcomon mondtam, nem lehet, engem várnak otthon. Dénes későn ért haza, azt mondta, elszaladt az idő, nem figyelt az órájára. Dühös voltam, engem randira hívtak, ne higgye, hogy itt várok rá folyton. Elnevette magát, aranyos vagyok, amikor kiosztom. Bárcsak dobbantanék is a lábammal. Szeretkeztünk, majd aludtunk. Álmomban vízbe fúltam.

Beázott a tető a Valhallában. Hans sápítozott, egyik cigit szívta a másik után. Mintha az élete múlna rajta, nem érti, mi történt, ismételtette. Tavalgy ellenőrizték az épületet, minden rendben volt. A főnök talán kirúgja, de ami még rosszabb, a tartományi vezetés elveszi a támogatást. Dénes lánya írt nekem egy üzenetet, te rohadts kurva, majd megkeserülsz. Ilyen sza-

vakat nem használnak a tizenöt évesek. Dénes rám haragudott, szerinte feltűnősködöm az interneten, feltöltöttem egy képet a Valhalláról. Rózsaszín volt az ég mögötte, a nap narancssárgán bújt meg a dombok között. Giccses, de sokaknak tetszett, páran odakommenteltek, hogy hol vagyok, mikor megyek már vissza. Zavart, ahogyan horkol, kimentem a nappaliba, a fejemre húztam a takarót, és sírtam.

A vakolat ráhullott a főisten fejére, előző nap Hans nem vette észre. Wotan arca berepedt, és épp egy amerikai csoportnak meséltem I. Lajosról, amikor a mázsás kőszobor összetört a földön. Felsikoltottam, mindenki rohanni kezdett. Hát ilyen nincs, nagy a baj. Hans majdnem sírt, mikor felhívta a főnököt, szólni kell a restaurátornak, a támogatást biztosan elveszik. Pedig ez Németország legszebb Valhallája, ezt eddig nem is mondta nekem, nem akart dicsekedni. A huszonhetedik születésnapom hétvégére esett, elmegyünk Münchenbe, ott is alszunk. Lefoglaltam a szállást, lesz vacsora, fürdő, és ihatunk sört. Dénesnek haza kellett mennie, a lánya drogozott az iskola végében. Értsem meg. Pótoljuk majd. Vettem egy kéteurós muffint, tettem rá egy gyertyát, és sok boldogságot kívántam magamnak. Sírtam, mikor anyám felhívott, ugye ő megmondta.

Hans bizalmaskodva osztotta meg velem, hogy a restaurátor lesbikus, de legalább nem bevándorló. Rövidre volt vágva a haja, kantáros nadrágban csúszott-mászott a földön, egy csipesszel próbálta összeszedni a főisten darabjait. Beázott a tető, be kell fedni, így nem folytathatta a munkát, be kell fedni a tetőt, Hans szentségelt. Elment sörért, másnapra megbeszélte, hogy jönnek a munkások. Éjfélig ott maradtunk, furcsa összhang alakult ki hármunk között. Lena, a restaurátor meg akarta győzni Hanst a feminizmus jótékony hatásairól, Hans szerint boldogabb volt mindenki az ő fiatalkorában. Akkor a nők nem veszekedtek ennyit. Dénes már otthon várt. Részeg vagyok, amikor az ő lánya majdnem meghalt. Miattam

sietett haza, önző vagyok, nem is kerestem, pedig ő csak rám gondolt. Ez az én születésnapom volt, kiáltottam. Hát pedig ez ilyen lesz, neki mindig a gyerek lesz az első, jobb, ha megszkonom. A kanapén aludtam, másnap borzalmas fejfájással keltem, Dénes bocsánatért esedezett. Megint olyan minden, mint régen, motyogtam félálomban. Megcsókolt, simogatott, lehúzta a pizsamanadrágomat, én vagyok a leggyönyörűbb huszonhét éves. A tető tovább repedt, amikor hajnalban az egyik munkás felment. Szerencsére épp időben ugrott az állványra, csak eltört a lába. A viharokért felelős istennek is bevégeztetett, most darabokban feküdt a márványcsempén. Ez a lesbikus nő hibája lehet, biztosan boszorkány, ismételtette Hans. Már a sajtó is felkapta az ügyet, megsokszorozódott a látogatók száma, és egyre több volt a német. Az országban rossz irányba mennek a dolgok, az ősi istenek haragosak, erre nem tudtam mit mondani, csak hogy minden rendben lesz, összerakják a szobrokat, megjavítják a tetőt. Dénesnek hiányzott a felesége, azért szerezte őt, nem akarta bántani. Ezentúl nem találkozhat a barátaival, és a tudományos előmenetelére is rossz hatással volt ez a kis kalamajka. Nem kapott meg egy ösztöndíjat, az apósa keze lehet a dologban. Bólintottam, én csak őt szeretem, ő a minden. Neki mindig többen lesznek a szívében, a gyerek, a felesége és én. Nekünk is lehet majd gyerekünk, nevetett. Ő negyvenöt lesz mindjárt, de azért csinál nekem egy kisbabát, ha szeretném.

Munkába indultam, amikor a Feuerwehr feliratú piros autó széleseben húzott el a vonat mellett. A leheletem nyoma az ablakon kiszélesedett, majd összeszűkült. Belenyomtam a kézfejem szélét, pöttyöket rajzoltam a tetejére. Mint egy apró lábnyom. A kisfiam talpa is ilyen lesz, ő lesz a negyedik a rangsorban. A Valhalla sötétvörösén égett, a felhők éjfekete foltokká váltak felette. A füst összeszorította a mellkasomat, a köhögéstől öklendeztem. Fekete lett az ujjam, amikor megdörzsöltem a szememet. Hans elém sietett, az egyik munkás vagy az

a leszbikus nő eldobhatta a cigarettáját. A zsebére pillantottam, piros marlborós doboz, kiscicás öngyújtó. Menjek el, veszélyes ez a hely, nehogy ránk fogjanak valamit. Elvisz egy darabon, ha gondolom. Maradtam, végignéztam, ahogyan a monumentális épület összeaszik, mint egy öregember. A főnök kiszállt a Mercedeséből, megkérdezte, láttam-e valamit. Meglazította a nyakkendőjét, foltos volt a hónalja. Nem láttam semmit, most kezdődött volna a műszakom. Az állam majd kifizeti a béremet, ő nem fogja tudni, keressem meg egy hét múlva, a múzeumban is van állás. Bólintottam. A Regensburgba tartó vonat tizennégy óra harminckor indult Donaustaufból. Éppen elértem a budapesti gyorsat. Minden jót kívántam Dénesnek, majd kidobtam a telefonom az ablakon. Négy évvel később a csirkecombot paníroztam, amikor hallottam a rádióban, hogy dékánná választották.

Zékány Dia
Gyűjtemény 5, 2022
olaj, vászon, 90 × 65 cm

„Gyűjtöm a gyűjtögetőket”

Interjú Zékány Dia festőművésszel

VERESS DÁNIEL

Számontartod, hogy mikor kezdted el festeni ezt a sorozatot?

ZÉKÁNY DIA

Persze, tíz éve.

A honlapod alapján nem is festettél más témát azóta.

Igen, csak ezt. Az egyetemi évek alatt, Pécsen, absztraktba hajló munkákat készítettem, majd ráfordultam arra a trackre, hogy azt festem, ami éppen a legjobban foglalkoztat. Ez pedig a családom volt. Nagy családban nőttem fel, négyen vagyunk testvérek, én vagyok a legidősebb, ami pótanyaszereppel is járt. Az anyáskodó helyzet kihozta belőlem azt, hogy szuperérzékenyen reagáljak, odafigyeljek, kinek mire van éppen szüksége – és ez a koncentráció a környezetre, a szituációkra, mindenre kiterjedt. Három évig csak a családomat festettem, dolgoztam fel. Kezdetben főként a figurára összpontosítottam, és nem

volt mögöttük szinte semennyi háttér. Majd változott a kompozíció: szépen, lassan több lett a háttér, és egyre kevesebb a figura – addig-addig, hogy már csak a háttér, illetve az enteriőr maradt, és végül a diplomamunkám témája is maga az enteriőr volt. 2013-ban védtem meg, pont tíz éve. Azóta erre fókuszálok, és még mindig sok további ötletem van azzal kapcsolatban, hogy miként lehetne a tematikát tágitani, mivel foglalkozzak ezen belül.

Tudsz olyanokról a generációból, akik ennyire szívósan ragaszkodnak a nagy kerettémájukhoz?

Hirtelen Ezer Ákos jut az eszembe, ő is régóta fest hasonló kompozíciókat. Biztos, hogy nem ő az egyetlen, de az is, hogy nem vagyunk sokan ennyire kitartóak. Olyat is tudnék említeni, aki sok éve dolgozik ugyanazon a sorozaton, látványos is, de azt gondolom, hogy nem lesz hosszú életű. Én egyelőre nem érzem a kimerülést, de akik

ezt a szakmát választják, azoknak egyébként is el kell fogadniuk a „hosszútávfutó magányosságát”.

Amikor telefonáltunk néhány napja, akkor úgy beszéltünk ezekről a festményekről, mint „a kupis képekről”. Hogy hívod a munkáidat, ha galeristákkal, műgyűjtőkkel beszélgetsz?

Ha szép szavakat keresek, akkor „túlterhelt enteriőrnek”. Persze ez nagyon esztétizáló. Eleinte egyébként azt mondtam, ha röviden meg kellett határoznom, hogy „rendetlenséget” festek, de a doktorimat is erről a témáról írtam, és a kutatás során megváltozott a szóhasználatom. Most már úgy hivatkozom a témámra, hogy gyűjtögetőket keresek fel, és az ő „gyűjteményeiket” festem. A felhalmozással, a gyűjtögetéssel és az ebből fakadó rendetlenség ábrázolásával foglalkozom, azzal, hogy művészi módon megfigyelem és rávilágítok minderre. Ezen kívül pedig a háttérben meghúzódó szociológiai és pszichológiai vonzatok érdekelnek.

Nem csinálsz abból titkot – olvasható a honlapodon, és már a be-

szélgetés során is említetted –, hogy eleinte konkrétan a családod és az otthoni rendetlenség foglalkoztatott. Pontosabban az a lélektani helyzet, ami az otthoni felfordulás mögött húzódik. Ezt sikerült feldolgoznod?

Apukám és anyukám „soft gyűjtögető”, illetve apukámat most már inkább úgy lehetne azonosítani, hogy „hoarder”. Rögtön hozzá kell tenni, hogy Amerikában, mivel népbetegséggé vált, ha valakit ma „hoarder”-nek neveznek, az már kevésbé jelent megbélyegzést, inkább egy személyiségjegy. A garázsunkat festettem le a legtöbb-ször, de nem csak ott, hanem több száz négyzetméteren van cucc. A körülbelül 300 négyzetméteres tetőtérben, és azokban az udvarunkban álló egyéb rak-tárépítményekben, amelyeket az évek során megvásároltak a szüleim. Tipikus debreceni cívisházban élünk. Egy hosszú udvarra nyílnak az egymás után sorakozó kis lakások, és ezek közül annak idején több egyszobás lakást, suf-nit megvettek nevetséges áron. Ezek most mind raktárak. Sok épületrész mellett a garázsunkat is apukám építette, és még az-

előtt telepakolta, hogy elkészült volna. Úgy képzeld el, hogy a nagy családi autónkkal soha nem tudott beparkolni.

Kilenc éven keresztül próbálkoztam rendet teremteni az otthoni káoszban, szortírozni, szanálni, de mindig csak egy-egy hétvégére sikerült valami eredményt elérni. Kicsit hippí család vagyunk, olaszos tulajdonságokkal: sok gyerek, hangzavar, mindenki jön-megy, befogadunk barátokat, néha nálunk laknak hónapokig – szóval ehhez az is hozzátartozik, hogy burjánzanak a tárgyak. Kvázi az életünk burjánzását követték le a tárgyak. Én meg nagyon nem vagyok ilyen. Ugyan nem tartom magam OCD-snek, kényszeresen-betegesen rendmániásnak, de szeretem a rendet. Miközben örököltém is ezt az attitűdöt, érzem, hogy én is tudnék gyűjtögetni. A fiataloknak szóló „ingyen elvihető cuccok” Facebook-csoporthoz nem is merek csatlakozni. A lomtanánításokra sem járok már, mert amikor régebben elmentem fotózni, akkor alig tudtam ellenállni az ösztöneimnek. Ebből a kettősségből indultam ki, és ahogy festettem,

azt éreztem, hogy fel is dolgozom ezt a magammal hozott problémakört, mint egy terápia során.

Terápia abban az értelemben, hogy kifesthetted magadból az otthoni rendetlenség által keltett frusztrációt? Vagy úgy érted, hogy intellektuálisan is édesapád mániája és a családi viszonyok fölé kerekedtél? Felismerted a szüleid motivációit? Egyszerre magamon és rajtuk is dolgoztam. Eleinte volt olyan, hogy amikor festettem egy helyzetet, egy enteriőrt, elsírtam magam. Meg akartam érteni az otthoni szituációt, és fel is dolgoztam, túlléptem rajta. Közben arra jöttem rá, hogy apukám azért gyűjtöget, mert az anyukájától azt tanulta, hogy mindent meg kell becsülni. Szegény, falusi család voltak, akik elraktak minden tárgyat, mert „jó lesz ez még valamire”.

Ártatlannak tűnhet ez a hozzáállás, de a fogyasztói társadalom megjelenésével korábban elképzelhetetlen mennyiségű tárgy került a háztartásokba. Olyan mennyiség, aminek a kezelése egy átlagembernek is nehézséget jelent, nemhogy a gyűjtögetőknek. Sokan úgy érzik, hogy a tár-

gyaknak értéke van – teljesen jogosan –, és radikális esetben a huszonhatezeredik Penny Market-es hirdetőújságot is elrakják, mert az eszükbe vésődött annak idején, hogy a színes papír drága, és úgy gondolják, azt még felhasználhatják majd valamire. Ha másnak nem, tüzelőnek jó lesz.

Magyarországon ez az igazán jellemző mintázat, ami a gyűjtögetők élettörténetéből kivehető?

A „jó lesz ez még valamire” mentalitás mögött általában a szegénység, a kényszeres spórolás áll, annak háttérében pedig a jövőtől való félelem húzódhat, az amiatt való aggodalmaskodás, hogy az élelem vagy a háztartási eszközök el fognak fogyni. A magyarországi eseteknél nem ritkán háborús traumát is lehet találni a múltban. Mindenféle feldolgozatlan traumát pedig nagyon sok gyűjtögető cipel magával. Amerikában fut a *Hoarders* című dokumentumfilm-sorozat. Minden részben elmennek egy gyűjtögető lakására, kitakarítják, és azzal a tudattal végzik el a munkájukat, hogy „hú, de jó lesz nekik most már!” Csakhogy a traumafeldol-

gozással nem foglalkoznak, és a szereplők, akiknek kiürítették, kitakarították a házát, sok esetben hamar visszaesnek, két hónappal később ugyanúgy néz ki a lakásuk. Vagy csak ezután mennek igazán tönkre. Volt, aki a takarítás után öngyilkos lett. A *Hoarders* stábját fel is jelentették néhányan. Kémény sztorik derültek ki, még a hideg is kiráz. Ez persze ilyen súlyos módon nem látszódik a festményeken, mert alkotás közben átalakul az, amit eredetileg láttunk. Az én munkáim is látványosak, színesek...

...rongyszőnyegszerűek...

...és érdekesek is. Rá lehet csodálkozni egyes részletekre. „Nahát, ezt a tárgyat ismerem! Nekem is volt ilyen macim!” Eleinte ennek az azonosulásnak az elérése is a céljaim közé tartozott, most már nem annyira fontos, de örülök, hogy többen „látják magukat” az ábrázolt terekben. Csakhogy amikor én festettem, és beleéltem magam abba a térbe, akkor éreztem a szagokat, a port, a mögöttes szituációkat... És nem csak nálunk. Mióta más gyűjtögetőkhöz is járok, találkoztam már sok-

kal durvább helyzetekkel. De időközben feldolgoztam a saját családom történetét, a doktorim miatt pedig beleolvastam magam a tárgyhalmazás pszichológiai, szociológiai, ábrázolástörténeti irodalmába, és teljesen másként látom más rendetlenségét. Már nincs bennem előítélet. Ma már úgy tekintek ezekre a szituációkra, mint potenciális festményekre. Tehát elmegyek egy helyszínre, és úgy fényképezek, hogy tudom, ebből dolgozni fogok.

A doktori időszaka alatt kialakítottam egy technikát és azt alkalmazva kutattam fel gyűjtőket Debrecen környékén, Erdélyben, Londonban, de magánutak során Indiában és Egyiptomban is találtam megfesteni való helyszíneket. A legnagyobb gyűjtő, akivel eddig találkoztam, Váncsodon, egy Hajdú-Bihar megyei faluban lakik. Őt ingatlant és kertet vásárolt meg a cuccai számára. Tömő Zsigának hívják, hihetlenül pontos beszélőneve van.

De honnan tudod előre, hogy melyik rumlis garázsba érdemes elmenned fotózni? Arról kérdezősködsz a barátaid körében, hogy

kinek a rokonánál vagy ismerősénél állnak otthon halomban a kétes értékű tárgyak?

Előtte hónapokig levelezek. A londoni út előtt a helyi magyar szervezetek Facebook-csoportjaiba jelentkeztem be. Erdélyben a régi családi ismerősökön keresztül jutottam el rendetlen garázsokba. Ez is gyűjtés, és elég időigényes munka. Felkeresem a gyűjtőket, potenciális helyszíneket, elutazom, dokumentálok, interjúkat, hangfelvételeket készítek, néha videózom, jegyzetek, hazajövök, kiválogatom a képeket, végül megfestem azt, amit a leginkább megfelelőnek találok. Hasonló ahhoz, mint amikor egy etnográfus gyűjt. Kitaláltam már a kommunikációs sémákat is, azt, hogy miként beszéljek a kontaktszemélyekkel, illetve magukkal a gyűjtőkkel. A helyszínen próbálok nagyon laza lenni, és ez rengeteg koncentrációt vesz igénybe. Általában megijednek tőlem, nem érdekes beszélni arról, hogy egy egész projektet építettem fel, mert úgy érzik, akkor a látogatásomnak súlya van. A „rendetlenség” és a „kupi” tabuszavak, eze-

ket kiejteni tilos. A „gyűjteményt” használnom helyette. Addig-addig beszélek és beszéltetem őket, amíg lassan bejuttatom magam az előtérbe, a belső szobákba, végül az udvarra. Egy-egy bejárás gyűjtőnap után hullafáradt vagyok.

Erdélyben viszonylag könnyű dolgom volt, mert barátok voltak a kontaktszemélyek, akik a faluban mindenkit ismertek. Előfordult, hogy egymásnak ajánlottak spontán az emberek. Mari néni mondta, hogy „Jaj, Juli néninél is van ilyen raktár!” És akkor Juli nénihez is átvittek, néha a másik faluba, ahol kiderült, hogy a fia oda hordja a nagyvárosból azokat a cuccait, amelyek nem kellenek, mert nincs helye a panelben, és a pajtában gyűlnek évtizedek óta a használaton kívüli tárgyak halmazai. Az anyagot már évek óta gyűjtöm, és nem tudom, miért, de közben továbbra is visszatérek a családomhoz, az otthoni gyűjteményt párhuzamosan festem másokéval.

Pedig az előbb mondtad, úgy érzed, hogy már lezártad a családi fejezetet.

Lelkileg lezártam, de mindig van valami új, valami érdekes otthon.

Apukám szokta mondani, hogy „minek jössz már be megint a garázsba, hát itt semmi változás nincs”. De mindig van!

Az, ahogy ragaszkodsz tíz éve a témához, valahol megint csak felhalmozásként fogható fel. Gondolom, nem én vagyok az első, aki ezt felveti.

Ráadásul ha látnád a külső winchesteremet, ami több ezer fotót tárol egy-egy helyszínről... Igen, én gyűjtöm a gyűjtőgepeteket. Rendszerezetten gyűjtök, tényleg mindent albumokban és évek szerint rendezek, de elismerem, ez is gyűjtés. Miközben a munkám része, kicsit mintha tényleg etnográfus lennék. A párhuzam azért sem merész, mert ezek a fotók és a nyomukban készülő festmények korlenyomatok. A Néprajzi Múzeumnak is gyűjtenie kell a kortárs tárgykultúrát. Ha nem teszi, akkor 30 év múlva hogyan fogják bemutatni a 2020-as éveket?

Zemlényi-Kovács Barnabás azt kockáztatta meg néhány évvel ezelőtt, hogy nem a rendtelenség, hanem a rendtelenség, másszóval a rendellenesség festője vagy.

Mintha lenne valamiféle világnézetű háttér a festményeidnek. Viszont eddig ezt nem hoztad szóba, jobbra csak a pszichológiai tényezőkről beszéltél. Tényleg lenne valamiféle protestjellege a képeidnek?

Igaza van Barnabásnak, valóban nem mindig a szépet, a kellemeset, a vicceset akarom megmutatni, nem valami olyat, amit szívesen kiraksz a nappaliban. – Ennek ellenére szerencsére a gyűjtők kirakják. – Bizonyos munkáim, amelyek csendéleteknek vehetők, valójában bonyolultabbak. Ha figyelmesen nézed őket, sok szálon elindulhatnak a gondolataid.

Ugyanebben a cikkében mutatott rá arra, hogy absztrahálódnak a kompozícióim. Az utóbbi években festett képek esetében, amelyeket nagyobb ecsettel, pasztellel, olajpasztellel vagy oil stickkel készítettem, az, ahogy a felületeket kezeltem, az tényleg nagyvonalúbb. Gyorsabb, ezzel együtt experimentálisabb, expresszívabb képalkotási módokat használok mostanában, és így a munkákon egyre inkább uralkodnak bizonyos gesztusok.

Tudatos döntés volt, hogy több gesztust vállalsz, és elindulsz az absztrakció irányába?

Nem, ez így alakult. Elég gyorsan, dinamikusan festek. A lendület hozza a nagyobb ecseteket, a nagyobb ecsetvonásokkal expresszívabb és kevésbé részletgazdag képeket lehet készíteni. Ugyanígy az ujjnyi vastag oil stickkel sem lehet részletezni, és ez hozza magával, hogy absztrahálódnak a kompozíciók.

A napokban zár a férjedd, Nemes Csabával közös tárlatokat a hageni Emil Schumacher Museumban. Elegáns tér, aminek a neve jól cseng a német művészeti közegben. Mondhatjuk, hogy ez volt az eddigi legjelentősebb kiállításod?

Nekem valóban ez volt az eddigi legnagyobb megjelenésem. Nem gondoltuk volna, hogy egyszer együtt fogunk kiállítani. A kurátor, a múzeumot is vezető Rouven Lotz ötlete volt, és először össze is néztünk. „Ez biztos jó ötlet?” Soha nem láttuk a munkáinkat így, egymás mellett, és kiderült, hogy működik. Csaba most már absztrakt műveket is készít, de tizenöt éven keresztül társadalom-

kritikus művészettel foglalkozott. Adta magát, hogy mindenekelőtt a közterekről, házakról készített munkáit állítsuk ki a szegénységtől, a fogyasztói társadalomtól és szociális problémáktól szintén nem függetleníthető festményekkel. Lehet, hogy az *Outside/Inside* cím és az így összefoglalt alapötlet didaktikusnak hangzik, valójában viszont a Csaba külső terekről készített festményei és az én belső tereket ábrázoló munkáim nagyon jól mutatnak egymás mellett, a koncepció pedig szerencsére jól érthető volt a német közönség számára.

Azon a felismerésen túl, hogy érdekes párban kiállítanotok, volt valami más is, amit a kiállításnak köszönhetően, az installálás közben tapasztaltatok meg először?

500 négyzetméteres white cube térben nagyon ritkán láthatod a saját munkáidat. Olyan reflexiókat váltott ki, amikre nem voltam felkészülve. Az épületet eleve múzeumként tervezték meg, ahol nagy a belmagasság, a legfelső szinten felülről érkezik a természetes fény, és ezek a kondíciók még inkább a képek előnyére vál-

tak. Sokat elárul a körülményekről, hogy installálás után újrafoztuk a munkáinkat, ráadásul külön bevilágítás nélkül. Ilyen léptékű kiállítást, itthon csak a MODEM-ben vagy a Ludwig Múzeumban tudnánk rendezni.

A családot hogyan viszonyul a festményeidhez? Valahogy úgy, ahogy te, félmosollyal az arcukon, hogy nekik a gyűjtögetés a nünükéjük, neked pedig a rumlifestés? Vagy felfogták, hogy a családi helyzetet dolgozod fel?

Apukám eleinte csak nevetett rajta. „Ez komoly? Ne már! Ez a művészet?” Őket egyébként először az győzte meg, hogy meg tudom festeni, amit látok. Ez egy skill, amit megtanultam, és őket lenyűgözi. „Jaj, de jól meg tudod festeni azt a posztert!” „Ez tényleg teljesen így néz ki!” Nekik számít, hogy felismerhető legyen. De igen, ezzel együtt is furcsa volt számukra eleinte. Frusztrálta őket. Sőt, még az első kiállításmegnyitókon, amelyekre anyukám eljött, próbálta győzködni az embereket, hogy „nincs mindig ám ilyen nagy kupi nálunk”. Mondtam neki, hogy ilyet ne csináljon, ez nem arról

szól, hogy kampányolnia kell maga mellett. Senki nem gondolja, hogy rossz anya lenne, ez egy művészeti projekt, és teljesen másképp kell nézni. Szerintem most már megértették, és egyébként akkor értékelődött át bennük, amikor a németországi gyűjtőnk elkezdett folyamatosan vásárolni tőlünk. Eljutott a tuda-

tukig, hogy „ezt pénzzé lehet tenni”, ebből meg lehet élni – jó, nem a mai Magyarországon, de ez fordulópont volt számukra. Azóta nem szól apukám, ha bemegyek a garázsba.

A beszélgetésre 2023 júliusában a művész erzsébetvárosi lakásán került sor.

Zékány Dia
Zoli műhelye V, 2019
olaj, vászon, 150 × 110 cm

Kánaán illúziója

Bödecs László, Kánaánhoz közelebb, Budapest, Napkút Kiadó, 2022

„Láttam nemzedékem legjobb elméit az örület romjaiban, hisztérikusan / lemeztelenedett éhezőket / a néger utcákon vonszolva magukat hajnalban” – indítja Allen Ginsberg *Üvöltés (Howl, 1956)* című versét Orbán Ottó fordításában. Egy másik 20. századi amerikai költő, John Berryman *Álomdalok (The Dream Songs, 1969)* című hosszúversének főhőse, Henry is keserű megállapítást tesz: „Nem bocsátkoznék jóslatokba, / de asszem, a legtöbb ember elvész majd”. (*saját fordítás*) „Nemsokára az emberiség végjátéka kezdődhet, állítják. / Ami látszik: a klímaváltozás fokozatosan / alattomos anyajegyfeléket égetett a bőrömbbe, / újabban viszont a gázszámlákat növeli meg” – mondja a versbeszélő Bödecs László 2022-es *Kánaánhoz közelebb* című kötetének Szerda, túlélés című versében, majd így folytatja: „Néha már a magabiztos hallgatás sem különb / az ordításnál, hogy maradjunk nyugod-

tak? / Szenzációt rejt minden suttogás, / botránnyal indul minden reggel”. Ginsberg és Berryman az amerikai „rémálom” költői: számukra az amerikai álom ideája pusztá utópia. Bödecs kötetében az amerikai álom analógiája Kánaán, az ígéret földje: közelebb kerülhetünk hozzá, de talán soha nem érhetjük el.

Az amerikai párhuzamok leginkább a *Proletárökök, hétfő* sorait olvasva juthatnak eszünkbe: „Hallgatom az egykori kaliforniai punkzenét, / egy rég eltűnt magyar együttes mímeli / kölyökkorom forradalmi ötletét, / hogy a képzetlen kis proli, / a lakótelepi, ötlettelen vagány is / színpadra állhat – álom és Amerika”. (*kurzivalás tőlem*) Aligha lehet ezt a részletet másként érteni, mint társadalmi reflexióként. A cím is ebbe az irányba tereli az olvasót. A *Kánaánhoz közelebb* „hőse” arra vágyik, amire az amerikai álom álmodói: igazságosságra, békés együttélésre, egy olyan világra,

ahol származásától és életkörülményeitől függetlenül mindenki ugyanolyan esélyekkel indulhat. „Bosszút állhatnak a nagy emberek, / én is lehetnék nagy ember, mondjuk, / és sosem hagynám cserben, / akinek sorsába kezem letettem.”

A *Kánaánhoz közelebb* metareflexív kötet, sőt. Úgy tűnik, Bödecsnek nem is áll szándékában leplezni szövegeinek valóságreferenciáit. „Mindannyiunknak van neve, ez biztos, / neked mi a keresztneved, kérdezte, / Laci, mondtam, ugyan már bemutatkoztunk” – mondja a *Padon töltött délelőtt, megint vasárnap* című versben. Személyes hangú kötetről van szó. A *Kánaánhoz közelebb* narratív költeményei benyomásokból, hangulatokból és életképekből építkeznek. Szép példája ennek A *munkanap vége, péntek* című vers, amelyben az én a hazafelé vezető úton rögzíti mindazt, amit az utcán lát, és azt is, amit a látottakkal kapcsolatban érez. Bödecsről érzékeny, életteli, képekben gazdag leírásokat kapunk, amihez hozzátartoznak a választékos szerkezetek is: „A férfit egy ilyen halom mellett láttam

ücsörögni, / hasonló korú, de koszosabb, szikárabb arca átszellemült, / megvilágították a szemben lévő bolt fényei.”

A *Kánaánhoz közelebb* szövegei jól kiegyensúlyozott, gördülékeny, egyszerű nyelven szólnak meg, de ahol kell, meghökkentő, váratlanul erős szófordulatok törnek meg a visszafogott stílust, hogy még árnyaltabb legyen a kép. Jó példaként szolgálunk erre a *Virágvasárnap másnapja, reggel* sorai, amelyekről Bereményi Géza ötletes kifejezésére asszociálhatunk. Bödecs ugyanis az „aluljáró-érzést” ragadja meg izgalmas költői képekkel: „Erre visz az aluljáróba igyekvők forgalma, / a vonulás, mint félig aktív, lúgos massa, / sokarcú, álmos tekintet, hömpölyög vagy vezet”. A „félig aktív, lúgos masszáról” eszünkbe juthatnak a másokra érzéketlen, rohanó emberek, akik mindent és mindenkit magukkal sodornak sietségükben; a színekdoché („sokarcú, álmos tekintet”) a korán reggel még kábult arcokat idézi elénk; a „hömpölyög és vezet” igei szintagma pedig találóan írja le az aluljáróba igyekvők mozgásának dinamikáját. Ezeket a so-

rokat a halálra fagyott hajléktalan megrázó látványa teszi drámaivá: úgy tűnik, a reggeli forgatagban mindenki elmegey mellette, senki nem vesz róla tudomást.

A szerzői név szerepeltetése már eleve teret enged a referenciális olvasat lehetőségének, de a becéző formulától még familiárisabbnak érezhetjük a kapcsolatot a költővel, aki így könnyebben el tudja nyerni a rokonszenvűnket és a bizalmunkat. Az ő szemüvegén át látjuk a világot, és úgy érezhetjük, hogy amiről ír, az a mi valóságunk is, közös tapasztalat, vagy ahogy Nagy Balázs fogalmaz *A hadvezér és Laci* címmel közölt recenziójában: „nemzedéki »élet-érzés«”. (Élet és Irodalom, 2023. február 24., 20. o.)

Az első ciklus, a *Prológus* motója egy Kassák-versből kölcsönzött idézet: „Bélyeget ütöttek homlokomra, holott ekkor még / győztes hadvezér vagy a szabad tengereken / kalóz is lehettem volna, aranyporral a körmeim alatt.” A *Független* című nyitóvers a Kassák-szövegben felállított korlátokat bontja le: „szabad vagy, én is az vagyok, / van még fantáziám, a valóság nem korlátol, / bármi,

ami kezdődhetne, véget is érhet pont mától”. Az első költemény zárata ugyanakkor jelzi, a költészet csak arra képes, hogy megvédjen a fájdalmas valóságtól, arra nem, hogy jóvá tegye azt: „Megérkezik a sötétség, körbeszimatol, / engedem, nyugodt vagyok, védtelennek találhat, / mint újszülöttet a farkas, el is vihet magának”.

E ponton érdemes megjegyezni, hogy Bödecs kötetének valójában nem egy, hanem két hőse van: az egyik Laci, a költő, a másik a győztes hadvezér, aki talán az a „nagy ember”, aki a költő lenni szeretne. Hódításának története tíz római számmal jelzett versben bontakozik ki előttünk, elszórva a többi vers között, párhuzamosan Laci életének eseményeivel. A *Prológus* a költőről szóló versek felvezetéseként, az *Epilógus* pedig a hadvezér történetének lezárásaként olvasható.

Ha olvassuk Bazsányi Sándor fül-szövegét, és tudjuk, hogy Bödecs Térey Jánossal foglalkozik, akkor a *Kánaánhoz közelebb* a *Paulus* című verses regényére is emlékeztethet. Bödecs a következő metareflexív sorokkal indítja kötetének *Hátha tudod* című versét: „Ha van történet, hát mesélhető, / kezdünk bele rögtön az elején”. Meglátásom szerint a *Kánaánhoz közelebb* narratív költeményekből építkező ciklusait is tekinthetjük egyfajta verses regénynek. A költő Térey 21. századi programozójával, míg a hadvezér Friderich Paulus német tábornokkal állítható párhuzamba. Térey *Paulusa* azonban inkább csak ihletforrás lehet: Bödecs a saját képére formálja Térey figuráit, a saját történetét írja meg, a saját hangján.

A hadvezér is egyes szám első személyben beszél magáról, a tervezett hódításról, a harcokról, a másik város bevételéről. Stílusa ugyanakkor más, mint amit egy hadúrtól várnánk. Mintha maga is költő lenne; harci stratégiájának részletezését poétikus szófordulatok tarkítják: „[v]alamivel meszebb egy másik / táborban hasonló máglyák égnek, / két

összezuhanó csillagrendszer szomorú ikercsillagai” (III.); „[a]z igazság az, hogy a valódi dicsőség magasabb szférákban születik” (V.). A hadvezér így a költő alteregója-ként is felfogható. Célja paradox módon nem a pusztítás, hanem az, hogy békés kapcsolatot építsen ki a másik várossal. Sőt, az egyesülést vizionáló részletek („hosszabb távú stratégiánk megköveteli, / hogy újra egyesüljön a két part” [I.]; „[i]tt lehet fontos csak bármi, / a két résznek egyesülnie kell” [I.]) azt a benyomást keltik az olvasóban, hogy a versbeszélő valójában nem harcra készül, hanem különös szerelmi vallomást tesz.

A hódítás során felépített régi-új város lehet a hadvezér Kánaánja. Ez a cél azonban eleve kudarcra van ítélve: a leigázott nép szemszögéből az „egyesülés” mindig megszállást jelent. Sőt, a békés együttélés ideájába a ciklus egyik utolsó költeményében inkább nyugtalanító érzések vegyülnek: „Hogy a leigázott népek / békében megférjenek, / helyet csinálunk magunknak, / fallal vesszük körbe, / kiépítjük új kerületeinket”. (IX.) A fallal körülvett új kerületekről a gettók képe villanhat be.

A hadvezérhez hasonlóan a költő is azzal szembesül, hogy az ideális világról, a Kánaánról szőtt álma nem válhat valóra. Ezekben a szövegekben is van valami nyugtalanító. Mint például a *Teregetés, szombat* című versben: „Az utcákon még éppen / viszonylagos nyugalom, / eszembe jutnak a barátaim, remélem, ők most jól érzik magukat”. Az utcák „viszonylagos nyugalma” szorongást kelt az olvasóban: a „még” és a „most” időhatározók a pillanatyiság érzetét keltik, mintha bármiikor történhetne valami baj.

Úgy tűnik, az ígéret földje a valóságban inkább messze van tőlünk. Ezzel szembesítenek a kötetnek azok a versei is, amelyek a társadalom peremére szorult hajléktalanok és koldusok sorsára irányítják a figyelmet. A költő egyes szám első személyben elmesélt története valóban érthető „vallomásként”: ezek a költemények gyermekkori emlékekről, szerelemről, vágyakról, félelmekről, álmokról, az én mindennapjairól szólnak. Ráadásul a versek címében Bödecs többször jelöli a napot vagy a napszakot is (pl. *Pa-pírzacskó, kedd éjjel; Teregetés,*

szombat; Padon töltött délelőtt, megint vasárnap stb.), ami azt a benyomást kelti, hogy naplóbejegyzéseket olvasunk. Mégis leegyszerűsítő lenne azt mondani, hogy Bödecs „alanyi” vagy „vallo-másos” költő. Vitathatatlan, hogy a Kánaánhoz közelebb perspektívája énközpontú. A versbeszélő figyelme azonban kiterjed a körülötte lévő valóságra is, arra a valóságra, amelyben mi is élünk.

A Kánaánhoz közelebb költője médium, függetlensége felelősség: „sosem értem, miért vagyok olykor-olykor mégis észrevehető, / mint valami sámán, félholt, aki az istenek, halottak / és élők között közvetít”. (*Szégyen, szombat*) Bödecs költője olyan, mint Rilke *Hangok* (*Die Stimmen*, 1906) című ciklusának költője, aki a kirekesztett, sorsára hagyott embereknek ad hangot: „De a szűkölködőknek meg kell mutatkozniuk, / [...m]ert máskülönben mindenki, mint dolgok mellett, / mellettük elmegy, énekelniük kell”. (*saját fordítás*) A *Virágvasárnap másnapja, reggel* című versben korábban már említett „aluljáróérzéshez” hozzátartozik a hajléktalanok tragédiája is: „Amikor megláttam, már piros

szalaggal körbefonták / a rend-
őrök, ketten tébláboltak, plusz két
cipő látszott, / zacskóval a testén,
mint aki fejébe húzza a párnát, /
félíg ült és félíg állt, ott, ahova az
éjjel telepedett, / tartották lábai,
mint aki restaurálásra vár, / mel-
lette csomag, hajléktalanlap, üres
műanyag üveg”. A hajléktalan még
a halála után is megőrzi a tartását.
A hajléktalan, nem is tudjuk, talán
maga Krisztus: „megmozdulhat,
felmelegedhet, feltámadhat, reg-
geledhet”. Nem mehetünk el mel-
lette csak úgy.

A költő és a hadvezér is a győ-
zelemre törekszik, mindkettőjü-
ket az a vágy hajtja, hogy jóra for-
dítsák a rosszat. A Kánaán olyan,
mint az „amerikai álom”: valami
jobbat, egy élhetőbb világot ígér.
Csakhogy a valóságban mindez
puszta utópia: „A város, ahová
szabadon érkezem, romokban áll”.
(*Kézzrátétel a halpiacon, hétfő*) Ez-
zel összhangban van a kötet mű-
faja is: miközben a ciklikusság az
egység képzetét kelti, a verses

formából következő töredékesség
rendre azzal szembesít, hogy nin-
csen egybefüggően elmesélhető
narratíva; a világ és az én darabja-
ira hullik: „Én is félbe vagyok
hagyva, csoda, / ha megúszom,
hogy elmerüljek, / mielőtt ráta-
lálnék a zöld olajágra.” (*Kézzrátétel
a halpiacon, hétfő*) A párhuzamo-
san futó két történet is szétszab-
dalja a kötetet, a Kánaánról szőtt
álom így lassan foszlik szerte,
mire a történetek végére érünk.

Kánaánhoz közelebb – ígéri
Bödecs László kötetének címe, de
amikor a verseket olvassuk, az le-
het a benyomásunk, hogy ez a kö-
zelség puszta illúzió, a teremítő
költői fantázia szüleménye, és az
is marad. Akárhogy is értelmez-
zük a verseket, az kétségtelen,
hogy a *Kánaánhoz közelebb* izgal-
mas és jól sikerült vállalkozás.
Sokrétű és igényes munka, amely
különösen érdemes az olvasó fi-
gyelmére. Elgondolkodtató témá-
jának pedig jelentős magyar és
világirodalmi párhuzamai vannak.

Branczeiz Anna

Az egyéni kollektivitás látszólagos ellentmondása

GreCsó Krisztián, Valami népi, Budapest, Magvető, 2022

Az emlékezés megragadható afelelől a látszólagos ellentmondás felelől, amely szerint az emlékezés folyamata egyszerre lehet egyéni, mégis kollektív jellegű. Sokan úgy vélik, hogy az egyének saját felelőssége a közösség egyedi emlékeinek megőrzése. A tagok sajátos történetei együtt képezik egy-egy közösség emlékezetének összességét. Ennek a kiasztikus ellentétpárnak a megragadására és feloldására lehet kiváló példa GreCsó Krisztián *Valami népi* című műve, amelynek elbeszéléseiben érdekes összefüggéseket fedezhetünk fel, ha az elbeszélőket az emlékezés motívumának tükrében vizsgáljuk. Az író által megválasztott elbeszélői hang minden esetben illeszkedik az adott történet emlékeit felidéző hangulathoz. Az alkalmazott elbeszélői technikák kiválóan reprezentálják a novellák emlékező jellegű, egyéni, de mégis a közös-

ségi sorsok, drámák összetett hálóját.

Ha a kötet különböző részeit vizsgáljuk, eltéréseket figyelhetünk meg az alkalmazott elbeszélői szölamok között. A következőkben az emlékezés szempontjából kívánom felhívni a figyelmet a választott elbeszélői technikák egyediségére. Az alkalmazott homodiegetikus elbeszélők az elmondott történet részét képezik, tehát szereplői az adott esemény-sorozatnak. Az olvasó akkor találkozhat ezzel a típusú elbeszélővel, amikor a narrátor „saját” emlékeibe nyújt betekintést. Erre a sajátos emlékelbeszélésre láthatunk példát a *Lombikok* című részben. A *boldogságtörténetek* alcím alá tartozó novellák személyességük által a befogadóban is felkeltik a sorsközösség érzését, például a *Karodon vittél évekig*, *Boldogságtörténet*, *Ablakszínház*, *Ráfekszik szívemre a sorsod* című történetek

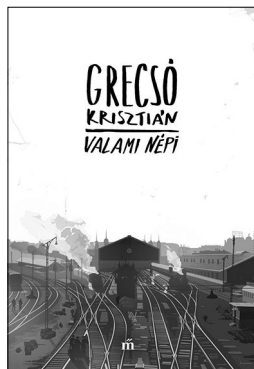
tartozhatnak ebbe a kategóriába. Az emléket felidéző narrátor szerepét vizsgálva vannak történetek, amelyeknek maga a narrátor a főszereplője. Erre láthatunk példát a *Mint egy patika*, *Meghúzták* vagy az *Édes nevem okos nevem* című novellákban. Olvashatunk olyan emlékező jellegű novellákat is, amelyekben a narrátor, szerepét tekintve mint mellékszereplő van jelen, megfigyelője, áldozata a saját maga által előhívott történetnek. Az elbeszélő néhol alkalmaz időmegjelölést, de ezek nem pontos dátumokat idéznek meg, csupán laza keretként szolgálnak. Például *A szegénység fonala* című elbeszélésben: „Szinte minden évben [...] gyönyörű nyári hétfő volt”. (82) Az emlékezés folyamatának felismerése koncentrált olvasást igényel. A figyelem nem kényelmesedik el, hiszen az idősíkok váltakozására az elbeszélő nem vagy csak rejtetten hívja fel a figyelmet. Ezt tovább fokozza azzal, hogy az olvasó nem bízhat a narrátorban. A történetek személyes, szubjektív jellege miatt a felidézett pillanatok illékonnak hatnak. Az elbeszélő megbízhatatlansága miatt a történetek igazságtartalma megkérdő-

jelezhető. Saját vagy közösségének emlékeit olvashatjuk, amelyek az idő múlásával akár át is formálódhattak, azonban ez a képlékenység nem éri váratlanul az olvasót, hiszen a megválasztott elbeszéléstechnika illeszkedik az emlékezés folyamatához. Erre a *Három gödör* című műben is reflektál: „Olyan az egész, mint egy vászon, amire túl sok réteget kentek, komplett csendéletek, idillek, tájképek bújnak meg a puffadt festékréteg alatt. [...] Így fedi el teljesen a temérdek elmesélés, a sok aprónak gondolt kiszínezés a valóságot.” (53)

Nem az emlékek igazságtartalmára helyeződik a hangsúly, hanem a meghatározó pillanat egyéni és közösségi szempontú jellegére. Arra, hogy akkor, ott, abban az idősíkbán az egyénnek mit jelentett a felidézett mozzanat. Ezek a jelentések pedig, közösségteremtő erővel hatnak. Tovább fokozzák az olvasásélményt, az olyan elmondott életeseményeket, amelyekben a múlt és a jelen idősíkjai egyszerre jelennek meg. A párhuzamos időkezelés következtében a visszatekintés részlegesnek, zavaros-

nak tűnhet, mivel sok helyen itt sincs pontos időmegjelölés, csak egy éles váltás. Ez a mozzanat kiközhatheti az olvasót és nézőpontváltásra kényszeríti. (Ez is az elbeszélő megbízhatatlanságát erősíti.) Azonban nem maradunk magunkra, az időben elveszve, hiszen a nézőpontváltások követhetőségét segíti, hogy az elbeszélő emlékpillanatainak felidézését különféle fontos tárgyak és helyszínek indukálják. Időmegjelölés híján az olvasó ezekre a tárgyakra és a helyszínekre támaszkodhat az asszociációk sokaságában. A tárgyakon keresztül emlékfelidezés meghatározó például az *Örökrangadó* című novellában. Az elbeszélő a harmonikaajtót meglátva idézi fel a korábbi eseményeket, többletjelen-téssel töltve fel a tárgyat: „A szü-leim úgy mesélték nekem, hogy olyan *falunk* lesz, amit el lehet húzni, és akkor a nappali meg a háló egyetlen tágas térré egye-sül, ahová gyakran összejöhet a család, de hétköznapiakon a szo-bák újra külön életet élnek majd. [...] Az ajtó a béke zászlaja is volt, ha kitártuk: apám jó passzban volt.” (108–109)

Az ajtó helyzetétől függően az emlék lehet rossz és jó természete. Ha nyitva volt, akkor a család pozitív eseményeket élt meg együtt, viszont mikor behúzták, az elszigetelődés, a magány negatív emlékei t őrizte meg. Itt is az egyéni-kol-lektív ellen-tétpár fel-oldódását érhetjük tet-ten. Hasonló példát láthatunk az *Engesztelő ajándék* című szövegben is, ahol a pedálos Moszkvics képezi az emlék tárgyát. A tárgyi emlékeken túl a helyszínek is fontos emlékfelidező szereppel rendelkeznek. Az *Örökrangadó* című fejezet a *helyek zárójeles alcímet* kapta, mely szintén mutatja az „emléke-ző helyek” (Szijártó M. István, *A történelem diskurzusa – Bevezetés a 20. századi történetírás történetébe és elméletébe*, Bp., Ráció Kiadó, 2021, 349–350.) jelentőségét. Ezekből a történetekből azt a tapasztalatot vonhatjuk le, hogy

az emlékezés egy olyan kollektív igény, amely megteremti saját egyéni helyeit, annak érdekében, hogy létrehozza a kapcsolatot múlt és jelen között. Mint korábban említettem, az időkezelés sajátosságát az adja, hogy a múlt és a jelen egyszerre jelenik meg. A *Világok határán* című novellában az idősíkok közti kapcsolatteremtést a buszmegálló valósítja meg. Ezen helyszínhez a közösség tagjai fontos emlékeket kapcsolnak. Például az elbeszélő szüleinek a múltban megtörtént sorsfordító emléke meghatározza a később ugyanott várakozó elbeszélő jelenét, az olvasásélménnyel pedig már a befogadó is résztvevője lehet ennek a személyes világnak. A sajátos sorsok közösségi színterévé válik a megidézett hely. Hasonlóan közösségteremtő helyszín a *Nem érdekel* című novellában a pince. Az „ott felejtettem sok mindent a pincében” (145) sor utal a hely és az emlékezés kérdéskörének összekapcsolására. Mind a tárgyi, mind a helyhez kötött emlékezés kapcsán látható, hogyan képes az emlékezés egyéni jellegén túl kollektív természetű lenni. A helyszínek tör-

ténetfelidéző szerepe az *Istennek nehéz* című fejezetben is megjeleNIK. Ezekben a novellákban az olvasónak úgy tűnhet, hogy az elbeszélő nem része a cselekménynek, „felülről” tekint a történetekre, és nemcsak narratológiai szempontból, hanem fizikailag is. A Ferdinánd hídról néz le, amely fizikailag is a szereplők felett helyezkedik el a *Negyvenkét év huszonhat nap tíz óra harminc-hét másodperc* című történetben. A narrátor mindentudónak mutatja magát, ismeri a szereplők érzéseit, gondolatait és az emlékeket. Azzal, hogy mindentudását többször is hangsúlyozza az „Én, G. K., a mindentudó elbeszélő” (154) formulával, a meggyőzés eszköze elbizonytalanító jelleggel hat ránk. Hasonló hatást vált ki a túlzottan pontos időmegjelölés is, amellyel megbízhatóságának látogatát kívánja erősíteni: „2018. június 14., tíz óra harmincnégy perc.” (154) Az elbeszélő istenként konstruál egyedi életutakat, amelyek különböző, sajátos sorsokat alkotnak, és egymásra is hatással vannak. Véleményem szerint ezekben a történetekben az emlékezést segítő tárgy maga az el-

beszélő, aki téren és időn keresztül, akár egy isten, közvetíti a történeteket. Az egyéni és kollektív ellentét feloldását az egyéni keresztül közvetített közös sorok láncolatában figyelhetjük meg. A saját képzelete által alkotott történetek közösségének hatnak, pedig a szereplők, emlékeikkel együtt, csak az elbeszélő képzeletének szüleményei. Ezt a felvetést igazolja az „Istennek lenni nehéz” (164) mondattal is.

A *Valami népi* emlékelbeszélései képesek önmagukban és együttesen is arra, hogy az ellentétek határait feszegessék. Az egyéni kollektivitás látszólagos ellentétpárját az a lezáró mozzanat oldja fel véglegesen, hogy az olvasó a könyv végére kívülállóból beavatottá válik. A történetek által az egyén része lesz egy közösség emlékezetének, jelenének és múltjának egyaránt.

Molnár Míra

A globális kapitalizmus új, sötét fejezete: megkésett sorok Tamás Gáspár Miklós politikai filozófiájáról

Nem ellentmondás azt állítanunk, hogy Tamás Gáspár Miklós volt közelmúltunk legnagyobb hatású, egyszerűen legfélreértettebb – olykor szándékosan félremagyarázott – gondolkodója. Nem szobatudós volt, hanem kíméletlen és szenvedélyes rendszerkri-

tikus, stílusával és utolérhetetlen műveltségével a magyar publicisztika és esszéirodalom klasszikusai közé tartozik. Utolsó, életében megjelent kötete, a javarészt angol nyelven született tanulmányait (Sipos Balázs kiváló fordításában) összegyűjtő *Antitézis* felől

olvasva, kései filozófiáját három nagy problémakör jellemzi. Az első központi kérdés: megke- resni a munkásmozgalom törté- nelmi tragédiájának okait, és el- végezni a létező szocialista rendszerek kritikáját. A második nagy téma a kapitalizmus okkult tendenciáinak, legrejtettebb mű- ködésekének feltárása, a kritikai fi- lozófia eszköztárával. A harmadik nagy téma a kortárs politikához kapcsolódik: a posztfasizmus je- lenségének bírálata.

Ez az írás egy olyan nagyobb tanulmány részlete, amelynek célja a három problémakör össze- függésrendszerének tárgyalása. Bízom benne, hogy a posztfasiz- mus fogalmának bemutatása – amely TGM utolsó korszakának egyik főproblémája – a szerző újabb megjelenésű, *A túlsó pólus*, valamint a *Világvége I.* című posz- tumusz kötetéhez is segítséget nyújthat.

* * *

Szellemi horizontunkat a kapita- lizmus tölti be, ám eközben szem- besülnünk kell a rendszer belső, rejtett ellentmondásaiból fakadó

társadalmi következményekkel. Az osztálykompromisszumra épülő jóléti államok (amelyek a profitráta esése miatt váltak fenntarthatatlanná) összeomlása, a piac deregulációja és a privati- záció szociális katasztrófát ered- ményeztek: a proletariátus és prekariátus helyzete és alkupozí- ciója a profitráta süllyedésével párhuzamosan romlik.

Az osztályellentétek (egyelőre rejtett) éleződésére azonnali és határozott politikai-ideológiai vá- laszt kellett adni. Ez a válasz lett a posztfasizmus. A posztfasizmus feladata kettős: a határokon és az állampolgársággal járó jogokon kívül tartani a globális periferiáról érkező, jellemzően színesbőrű bevándorlókat, a centrumorszá- gok határain belül pedig a „feles- legessé” vált népesség megfosz- tása a szociális segélyekhez fűződő jogtól (annak kijelölése pedig, hogy kinek járjanak a túl- élés állami forrásai, tisztán biopolitikai szempontok szerint történik). (387) A posztfasizmus éles ellentétben áll a felvilágosult humanizmussal, de a klasszikus nacionalizmustól is különbözik: nem az *emberiség*, de nem is a

nemzet fogalmát állítja a közép-pontba, hanem az *etnicitást*. Annak jelenségét, hogy az etnikai származás kérdése egyre inkább meghatározóvá válik politikai gondolkodásunkban, TGM az *etnicizmus* fogalmával írta le. Az *etnicizmus* nem korlátozódik a posztfasizmusra, ámde utóbbi nem érthető meg nélküle.

A történeti fasizmusok, a ma-guk rendkívüli brutalitásával és agresszivitásával, szintén *etnicis-ták* voltak, ám a modern posztfasizmus sok szempontból különbö-zik tőlük, és nem csak azért, mert már nem az antiszemitizmus áll a középpontjában. A posztfasizma-rendszerek ugyanis „[...] nem to-talitáriusok, csöppet sem forra-dalmiak, nem erőszakos tömeg-mozgalmak és irracionalista, voluntarista eszmerendszerek ki-növései, s még tréfából sem ját-szadoznak az antikapitalizmus gondolatával.” (Tamás Gáspár Miklós, *A posztfasizmusról*, ford. Battyán Katalin – Tamás Gáspár Miklós, *Eszmélet*, 2000/4, 4–24. Újraközlése: <https://merce.hu/tgm70/a-posztfasizmusrol/> Hoz-záférés: 2022. 01. 17.) A posztfasiz-mus nem kívánja erővel magához

ragadni a hatalmat és diktatúrát bevezetni, ellenkezőleg, tökélete-sen belesimul a felvilágosodás örökségét maga mögött hagyó li-berális demokráciába. „Mivel a posztfasizmus csak ritkán ölt mozgalmi jelleget, inkább csak közállapot, amelyet gyakran ún. balközép kormányok menedzsel-nek, ezért intuitív meghatározása bajos. A posztfasizták nem totális engedelmességről vagy fajtiszta-ságról szoktak beszélni, hanem az információs szupersztrádáról.” (Uo.)

Tamás Gáspár Miklós politikai éleslátását mutatja, hogy a poszt-fasizmus fogalmát már 2000-ben – másfél évtizeddel az európai közvéleményt alapjaiban megrázó menekültválság előtt – bevezette. A tendenciát tehát, mely azóta döntően átrajzolta Európa politi-kai térképét, már akkor érzékelte. *A posztfasizmusról* című, nagy ha-tású tanulmányához egy évtized múlva (2011-ben) írt utóíratot (*A posztfasizmus: utóírat. Előzetes tézisek a félelem rendszeréhez*), melyben már a posztfasizmus ha-tárokon belüli funkcióival is ala-posan számot vetett, az *etniciz-mus* fogalmáról szóló, szintén

kulcsfontosságú tanulmány pedig 2015-ben jelent meg első alkalommal. Az *Antitézis*be sajnos csupán az utóbbi két írás került be, az első posztfasizmus-tanulmány ugyanis már hosszú ideje elérhető magyarul, ezért a szerkesztési folyamat során kihagyása mellett döntöttek. Ám ez a döntés kompozicionális egyensúlyvesztést eredményezett, a kötet ugyanis két nagy szerkezeti egységből épül fel, és míg a *Kommunizmus* címet viselő egység tíz tanulmányt tartalmaz, és több mint háromszáz oldalt fog át, addig a *Fasizmus* cím alá mindössze a két fent jelzett írás tartozik, melyek együtt alig ötven oldalt tesznek csak ki. Az ökonomikus döntés olvasói szempontból is hátránnyal jár, hiszen csorbítja a kötet gyűjteményes jellegét, a posztfasizmus-esszének az utóirat előtt lenne a helye, megkönynyítve ezzel a TGM gondolkodásával ismerkedő olvasó dolgát. Jó lett volna, ha ez az írás is részesül a Sipos-féle szöveggondozásból – persze itt már csupán az olvasói önzés beszél belőlünk, hiszen nem feledhetjük, hogy Sipos így is milyen hatalmas munkát végzett.

Ha viszont a posztfasizmus nem a történeti fasizmusok egyenes folytatása (ezért nem neofasizmusról beszélünk), adódik a kérdés, miért van szükség a fogalom bevezetésére. A válasz az univerzális állampolgárság eszméje elleni támadásban rejlik, amely TGM szerint minden fasizmus lényegi jellemzője. A hagyományos, rendi társadalomban az állampolgárság uralkodói kegynek számított, a felvilágosodás viszont egyenlőségjelet tett állampolgárság és emberi méltóság közé, és ebből egyenesen következett az állampolgárság kiterjesztése nemre, fajra, osztályra és származásra való tekintet nélkül. A felvilágosodás örököseinek (legyen szó akár liberálisokról, akár baloldaliakról) szemében a haladás egyet jelentett az egyetemes állampolgársággal. Ahogy Sipos Balázs kiemeli, itt elsősorban a magához az állampolgársághoz fűződő emberi jogról van szó (409), hiszen az *Emberi jogok egyetemes nyilatkozatának* tizenötödik cikke világosan leszögezi, hogy mindenkinek joga van valamely állampolgársághoz, továbbá senkit sem lehet állampolgárságától vagy állampol-

gársága megváltoztatásának jogától önkényesen megfosztani. A fasizmus sárba tiporta mindezt, amikor megfosztotta állampolgárságától, és így emberi méltóságától, végül pedig életétől is az üldözött kisebbségeket. A posztfasizmus szintén az egyetemes állampolgárság eszméjét vonja vissza, amikor megtagadja az állampolgárságot a nem kívánt bevándorlóktól, a magországok fölösleges, „passzív” lakosságát pedig szimbolikusan zárja ki az állampolgárok közösségéből, megvonva tőlük minden szolidaritást.

Ezen a ponton további fogalmi különbségtétel válik szükségessé, az etnicizmus ugyanis, mint említettük, távolról sem azonosítható a nacionalizmussal. A klasszikus nacionalizmus ugyanis területi alapon vonta meg az állampolgárok körét, ámde eközben a határok közé szorított univerzalizmust képviselte. „A régi vágású nacionalizmusnak [...] megvolt az az univerzalista vonása, hogy saját szemében úgy tüntette fel magát, mint bizonyos számú jogok méltányos összegét; ez utóbbiak közül a legfontosabb kétségkívül az önrendelkezési szabadság volt

[...]” (406) A hagyományos nacionalizmus jellemzően vonzani és nem taszítani akart, és a kisebbségek asszimilációjára törekedett (és nem szabad elhallgatni, hogy gyakran erőszakos módon). Barát és ellenség Carl Schmitt-i szellemű kijelölése területi alapon történt. A munkásmozgalom viszont – filozófiailag megalapozott módon – támadást indított a nacionalizmus ellen, a *nemzet* helyett az *osztály* fogalmát állítva a politikai középpontba, alapvető fenyegetést hozva a tőkés hegemoniára. A reakció erre az *eticizmus* létrejötté volt, mely az *osztály* fogalmával a *fajt* szögezte szembe, és az internacionalista mozgalmat az állam nélküli zsidósággal azonosította. Az etnicizmus már nem hisz a kisebbségek befogadásában, asszimilációjában, és nem tekint magára határok közé szorított univerzalizmusként. Az etnicizmus „drámaian különbözik a klasszikus nacionalizmustól, amelyet vallásfelekezeti és faji hovatartozástól függetlenül minden állampolgár jogi és politikai egyenlőségére építették.” (221) Az etnicista posztfasizmus, az új biopolitikai hatalom eszközeként

ismét kegyé teszi az állampolgárságot, amelyet legfőképpen származási alapon ítél meg.

A fasizmus elsősorban nem az arisztokrácia, de nem is a munkások, hanem a (polgári) közép szélsőségsége. Fentebb már utaltunk arra, hogy a posztfasizmus rohamos terjedése szoros összefüggésben áll a jóléti állam bukásával – ezt a jelenséget értékelte TGM a középosztály státuszát veszélybe sodró neoliberais ellenforradalommal szemben kitörő ellenforradalomként. (219–221; vö. 16.) A posztfasizmus történeti- és osztálygyökereit az *Ellenforradalom az ellenforradalom ellen* című esszé tárja föl: a pozícióját féltő középosztály önzését jelölve meg fő okként. A fiatal, diplomás posztfasista középosztály célja a jóléti állam kisajátítása: „Lényegében annyi a kíváncsi, hogy az »ő« adójából ne tartsák el a »genetikai hulladékot« (bevándorlók, romák, melegek, bohém értelmiségiek, munkanélküliek, ellátásra szoruló, nyugdíjasok), ellenkezőleg: az »ő« állama csak őt tartsa el.” (219) Ha az olvasó hitetlenkednék is: kiváló és pontos helyzetismeretről van itt szó. Elég csak kö-

rülnézni az online terekben: ha jól figyelünk, hamar fel fognak tűnni a diplomás, középosztálybeli, szellemi munkát végző posztfasista fiatalok.

A posztfasizmus nem akarja erőszakosan megsemmisíteni a nemkívánatos populációkat, megelégszik azzal, hogy az állampolgári szolidaritás szimbolikus és gyakorlati megtagadásával ítéli őket lassú, „szociális halálra”. Érdemes tehát a posztfasizmus kettős (külső és belső) funkciója felől szemügyre venni a kortárs politikai folyamatokat. Mennyire más értelmet nyer ebben a fényben a Trump 2015-ös kampánya előtt eszkalálódó, és váltakozó intenzitással, de azóta is zajló internetes Kulturkampf (culture war), az alt-right gyors felemelkedése, és az európai identitárius mozgalmak előretörése! És Magyarország elmúlt évtizede, a szegénység kriminalizációja, a náluk szegényebb segélyezetteket megvető középosztály számára juttatott bőkezű államsegélyek politikája, a mindent átható etnicista szellemről nem is szólva!

Az innen nyíló perspektíva meglehetősen borús, legfőképp

azért, mert még mindig hiányzik a posztfasizmusra adható, hatékony politikai válasz. TGM már az ezredfordulón világosan jelezte a multikulturális válasz elégtelenségét:

„A multikulturális válasz csak az impotencia elkeseredett beismerése: a közsféra, a közügyek etnicizálódásának elfogadása – humánus és jószándékú kis gelllerrel. [...] A terep, melyet a posztfasizmus választott, és amelyen a liberálisok igyekeznek vele megbirkózni, éppenséggel kedvenc területe, az etnikai hovatartozás. Ez rendkívül kedvezőtlen pozíció. Ha nem sikerül a globális kapitalizmus problémáit újszerű módon megközelítenünk, a csatát bizonyosan el fogjuk veszíteni.” (219)

Ezt a diagnózist másfél évtized távlatából is érvényesnek tartotta, kiemelve, hogy a közügyek etnicizálódásának elfogadása egyenes következményként vonja maga után az etnicista logika elfogadását egyes liberális vagy baloldali érzelmű csoportok körében:

„Az európai »multikulturalizmus«, nem úgy (vagy még inkább), mint észak-amerikai nővére, vérbeli etnicista módon véd – vagy

akár dicsóít – mindenféle meghurcolt vagy üldöztetett kisebbségi szubjektumot, ügyet sem vetve az érintett csoportok képviselte politikák lényegi aspektusaira. Magam is úgy vélem, értékrendjükre való tekintet nélkül erkölcsi kötelességünk védekezni az üldözött csoportokat, ez azonban nem jelentheti a diszkrimináció áldozatai által vallott összes meggyőződéseknél, legyenek bármily szörnyűek is, az »értéksemleges« elfogadását. Egymást kölcsönösen kizáró nézetek készséges elismerése vagy tiszteletben tartása, pusztán mert olyan emberek vallják őket, akik születésüknél fogva természetesnek vélt közösségeknek a tagjai, merő etnicizmus. Apolitikus és amorális dolog.” (417)

Tudjuk jól tapasztalatból – ha mást nem, hát ezt megtanulhatuk az elmúlt évtizedből –, hogy minden elégtelen válasz a posztfasiszta szélsőjobb malmára hajtja a vizet. Elkerülhetetlen, hogy feltegyük a kérdést: mi volna a helyes, baloldali válasz. Ezen a ponton viszont megáll TGM érvelése, és bár jelezte a problémák meglétét, a megoldás útját itt

nem vetette föl. A posztfasizmus viszont képes a bravúrra, hogy a proletariátust ismét önmaga ellen fordítsa, és a centrumállamok munkásait a biopolitikai hatalom csendőrévé tegye. Vajon egy hiteles, kompromisszumok nélküli baloldali politika – amennyiben egyáltalán lehetséges még ilyen – képes lenne ráébreszteni a proletárokat és prekárokat, származzanak bárhonnan is, hogy a társadalmi feszültségek végső oka nem a faj, még csak nem is a kultúra, hanem a – tekintetük elől gondosan elrejtett – osztályellentét?

Bár a politikai cselekvéshez konkrét tervet az *Antitézis* nem nyújt, TGM néhány javaslatot mégis megfogalmazott. Az első ilyen a bérezettek és a segélyezettek közötti, igazságtalan különbségtétel megszüntetése. Emellett azt is jelzi, hogy a technológiai fejlettség mai, egyre kevesebb élő munkát kívánó fokán milyen irányba lehetne indulni egy más világ felépítéséhez: „Ma kevesen dolgoznak nagyon sokat. Ahelyett, hogy sokan dolgoznának nagyon keveset.” (26) Ezt már zászlajára írhatná az újraszerveződő antikapitalista mozgalom.

B. Kiss Mátyás

Zékány Dá
Gyűjtemény 12, 2023
olaj, vászon, 100 × 70 cm

E számunk szerzői

B. Kiss Mátyás (1993) doktorandusz, középiskolai oktató, *Várpalota*
• **Bognár Péter** (1982) költő, író, drámaíró, legutóbbi kötete: *Hajózni kell, élni nem kell* (Magvető, 2022), *Budapest* • **Branczeiz Anna** (1990) kritikus, író, költő, műfordító, doktorvárományos, *Pécs* • **Dankó Tímea** (1995) költő, gyógyszerész, *Budapest* • **Farkas Arnold Levente** (1979) általános iskolai tanár, legutóbbi kötete: *brácsahúr* (SZIF, 2022), *Pócsmegyer* • **Kovács Ádám** (1992) projektmenedzser, novellatermesztő, *Martonvásár–Budapest* • **Molnár Míra** (2000) egyetemi hallgató (ELTE BTK), *Győr* • **Pertics Gergő** (1992) magyartanár, legutóbbi kötete: *Megjöttek a döngető* (K.E.R.T., 2023), *Budapest* • **Sirokai Mátyás** (1982) költő, legutóbbi kötete: *Hangszerek egy távoli kézben* (FISZ, 2023), *Budapest* • **Szabó Márton István** (1993) költő, filmrendező, színházi tervező, legutóbbi kötete: *Betonszféra* (Scolar, 2022), *Budapest* • **Szedes Réka** (1996) költő, író, fordító, legutóbbi kötete: *Sziszüphé* (Előretolt Helyőrség Íróakadémia, 2021), *Hörbranz, Ausztria* • **Szőnyi Judit** (1992) PR-menedzser (Budapest Brand), *Budapest* • **Terék Anna** (1984) költő, legutóbbi kötete: *Háttal a napnak* (Forum-Kalligram, 2020), *Budapest* • **Veress Dániel** (1988) szerkesztő (Apokrif), *Debrecen–Budapest* • **Völgyi Anna** (1991) író, doktorandusz (ELTE TTK), legutóbbi kötete: *Karamellás kétszersült* (Napkút, 2022), *Budapest* • **Zékány Dia** (1987) festőművész, *Budapest*

ISSN 2060-3207

23003>

9 772060 320701

Ára: 500 Ft